

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007684910

Дата перевірки:
04.05.2021 07:06:48 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
04.05.2021 07:16:00 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Галас Катерина

Кількість сторінок: 62 Кількість слів: 16900 Кількість символів: 132237 Розмір файлу: 973.85 KB ID файлу: 1007792138

17.8% Схожість

Найбільша схожість: 2.15% з Інтернет-джерелом (http://dpl-dnr.at.ua/publ/zastosuvannja_innovacijnikh_tekhnologij_na...)

17.8% Джерела з Інтернету

434

Сторінка 64

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

1.01% Цитат

Цитати

6

Сторінка 65

Не знайдено жодних посилань

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології**

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ

ГАЛАС КАТЕРИНА

Студентка II курсу

Освітня програма: спеціальності 035 «Філологія
(Українська мова і література)»
галузі знань 03 Гуманітарні науки

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник: Павлович Юдіта Павлівна
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри філології

Завідувач кафедри: Берегсасі Аніко Ференцівна
габілітований доктор, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2021 року

Протокол № _____ / 2021

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології**

Кваліфікаційна робота

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ**

Освітній рівень: магістр

Виконала: студентка II курсу

ГАЛАС КАТЕРИНА

Освітня програма: 035 «Філологія (Українська мова і література)»

Науковий керівник: Павлович Юдіта Павлівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри філології

Рецензент: Чонка Тетяна Степанівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ	7
1.1 Інформаційно-комунікаційні технології в сучасності, їх характеристика.....	7
1.2 Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні	20
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	29
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження визначена значущими змінами в українській освітній сфері. Курс на інновації зумовлений модернізацією, яка відбувається у вітчизняній освітній системі. Значущими завданнями для освіти є розвиток потенціалу учасників процесу навчання, розкриття їх творчих можливостей і т. д. Рішення даних завдань пов'язано, перш за все, з освоєнням нових форм навчання, з іншим змістом, побудовою особливих відносин між учасниками освітнього процесу, що відображено в різних інноваційних рухах в освіті.

Сьогодні інновації визнані необхідною умовою модернізації освіти в основних напрямках розвитку сучасної освіти: підтримка і розвиток кращих зразків вітчизняної освіти, впровадження сучасних освітніх технологій, підвищення рівня виховної роботи в школах. На сучасному етапі підкреслюється необхідність включення педагогічних колективів загальноосвітніх організацій в інноваційну діяльність.

Актуальність використання інформаційних технологій в сучасній освіті диктується стрімким розвитком інформаційного суспільства, широким поширенням технологій мультимедіа, електронних інформаційних ресурсів, які дозволяють використовувати інформаційні технології в якості засобів навчання, спілкування, виховання, інтеграції в світовий простір.

Сучасний педагог повинен володіти інформаційними технологіями і вміти застосовувати їх в освітньому процесі. Для того, щоб сформувати необхідні інтегративні якості дитини і забезпечити повноцінний перехід на наступний рівень системи освіти, педагогу необхідно гармонійно поєднувати у своїй роботі традиційні методи навчання з сучасними інформаційними технологіями.

В епоху інформаційних технологій, коли комп'ютер є необхідним атрибутом не тільки життєдіяльності дорослих, але і засобом навчання дітей, питання про використання інформаційно-комунікативних технологій в освітньому процесі є дуже актуальним. ІКТ часто використовують як засіб обміну інформацією та як засіб створення чогось нового.

Актуальною проблемою процесу навчання в школі залишається проблема підвищення якості знань. Збільшення розумового навантаження на уроках змушує замислитися над тим, як підтримати в учнів інтерес до досліджуваного матеріалу, їх активність протягом всього уроку.

Виникнення інтересу до української мови та літератури залежить більшою мірою від методики їх викладання, тобто від того, наскільки вміло буде побудована навчальна робота. У

зв'язку з цим ведуться пошуки нових ефективних методів навчання і методичних прийомів, які активізували б думку школярів, стимулювали б їх до самостійного набуття знань. Важливість проблеми мотивації навчання української мови та літератури завжди усвідомлювалася педагогами-новаторами, які пропонують різні шляхи її рішення, а саме: різнорівневий і диференційований підхід до навчання. Однак, у даний час необхідні нові підходи в навчанні учнів, а також нові підходи в передачі знань.

Перехід від інформаційно-пояснювального навчання до інноваційно-дієвого пов'язаний із застосуванням в навчальному процесі нових комп'ютерних і різних інформаційних технологій, електронних підручників, відеоматеріалів, які забезпечують вільну пошукову діяльність, а також передбачає розвиток і особистісну орієнтацію.

Виходячи з цього, на сьогодні можна відзначити різні інноваційні методи навчання, зокрема, це проблемна та ігрова технології, технології колективної і групової діяльності, імітаційні методи активного навчання, методи аналізу конкретних ситуацій, метод проектів, навчання у співпраці, проектна діяльність.

Теорією і практикою використання інноваційних технологій в навчанні займалися такі вчені, як: М. Ю. Бухаркін, Д. Ш. Матрос, В.М. Монахов, О.К. Тихомиров, А.П. Єршов, С.А. Хрїсточевській та ін. Вплив нових інформаційних технологій на підвищення ефективності процесу навчання зазначено в дослідженнях Ю.К. Чабанського, Є.А. Барахсанової, Т.В. Габай, А.М. Короткова. Головною думкою в цих роботах наголошено на тому, що комп'ютерну техніку можна розглядати як засіб психічного розвитку людини.

Значний внесок у розробку загальних теоретичних положень з питань інновацій і інноваційних технологій в педагогіці внесли В.А. Сластьонін, Ю.В. Громико, В.І. Загвязінській, А. В. Хуторський та інші вчені. Велика кількість робіт присвячена різним інноваційним методам навчання. Так проектна діяльність є об'єктом дослідження в роботах Н.Ю. Пахомової, А.Г. Асмолова; Е.С. Полат розглядає особливості проектної діяльності на уроках. Ігровим технологіям присвячені роботи Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна, Г.К. Селевко; Т.А. Масловська досліджує застосування ігрових технологій на уроках української мови та літератури.

Об'єкт дослідження – процес навчання школярів українській мові та літературі.

Предмет дослідження – інформаційно-комунікаційні технології у викладанні української мови та літератури.

Мета дослідження – розглянути інформаційно-комунікаційні технології та можливості їх використання при вивченні української мови та літератури.

Постановка мети роботи обумовлює рішення наступних **завдань**:

1. Розглянути інформаційно-комунікаційні технології в сучасності, дати їх характеристику.
2. Проаналізувати використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні.
3. Дослідити методику використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації навчання української мови та літератури.

Методологічні основи дослідження:

- зумовленість цілей, змісту і організації виховання рівнем економічного, соціально-політичного і культурного розвитку суспільства;
- аналіз педагогічних ідей, теорій минулого у зв'язку з історією суспільства;
- зв'язок педагогічних ідей і теорій з філософськими і соціальними концепціями, поглядами;
- аксіологічний підхід до виховання, що означає визнання людини найвищою цінністю;
- вивчення педагогічних фактів і явищ в їх діалектичному зв'язку і взаємозумовленості;
- об'єктивність в підборі, аналізі та оцінці досліджуваних фактів і явищ;
- зв'язок логічного і історичного, історичного і сучасного, об'єктивного і суб'єктивного;
- визнання цілісності світового педагогічного процесу і своєрідності його проявів у різних країнах, регіонах;
- єдність антропологічного і соціально-психологічного підходів в історико-педагогічних дослідженнях.

Рішення поставлених завдань вимагало залучення наступних **методів** дослідження і видів діяльності: пошук і аналіз інформації по темі роботи, її узагальнення, аналіз підручників зі шкільного курсу української мови та літератури, методичних посібників з української мови та літератури, цифрових освітніх ресурсів, моделювання навчальних ситуацій і проектування навчального процесу.

Структура роботи: вступ, основна частина, висновок та список використаних джерел. Основна частина включає два розділи.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ

1.1 Інформаційно-комунікаційні технології в сучасності, їх характеристика

Сучасна цивілізація, перебуваючи на інформаційній стадії розвитку, висуває нові вимоги до якості освіти. Все частіше відзначається той факт, що традиційна освітня система не задовольняє потребам нашого часу. Це тягне за собою активізацію пошуку нових моделей навчання та виховання підростаючого покоління, саме тому зараз велике значення надається нововведенням в системі освіти [18].

У сучасних умовах актуалізувалася потреба в безперервній оптимізації розвитку системи шкільної освіти, основним механізмом якої дослідники називають пошук і освоєння інновацій.

Під інновацією в ХІХ ст. розуміли перш за все введення елементів однієї культури в іншу. Інновація (від лат. In – в, novus – новий) означає нововведення [52].

Під інноваційною діяльністю розуміється діяльність, спрямована на трансформацію результатів інтелектуальної діяльності у вигляді винаходів, корисних моделей, промислових зразків, селекційних досягнень, топологій інтегральних мікросхем, баз даних, ноу-хау, програм для ЕОМ, результатів НДР і НДДКР в товари (роботи, послуги) та їх подальшу реалізацію безпосередньо або в складі наукомісткої продукції (товарів, робіт, послуг) [38].

Учасники інноваційного процесу завжди повинні пам'ятати, що нове:

- домагається визнання, пробиває собі дорогу з великими труднощами;
- носить конкретно-історичний характер і може бути прогресивним для певного відрізка часу, але застаріти на більш пізньому етапі, стати навіть гальмом у розвитку.

Нове може виступати в різних формах:

- принципово невідоме нововведення (абсолютна новизна);
- умовна (відносна) новизна;
- формальна зміна назв, «загравання з наукою»;
- винахідницькі дрібниці.

Типи нововведень також групуються за такими підставами.

1. За впливом на навчально-виховний процес:

- у змісті освіти;

- у формах, методах навчально-виховного процесу;
- в управлінні освітньою організацією.

2. За масштабами (обсягом) перетворень:

- поодинокі, не пов'язані між собою;
- модульні (комплекс пов'язаних між собою);
- системні (відносяться до всієї освітньої установи).

3. За інноваційним потенціалом:

- удосконалення, раціоналізація, видозміна того, що має аналог або прототип (модифікаційні нововведення);

- нове конструктивне поєднання елементів існуючих методик, які в новому поєднанні раніше не застосовувалися (комбінаторні нововведення);

- радикальні інновації.

4. За відношенням до попереднього:

- нововведення вводиться замість конкретного, застарілого засобу;
- припинення використання форми роботи, скасування програми, технології;
- освоєння нового виду послуг, нової програми, технології;
- освоєння нового в даний момент, для колективу освітньої установи, але вже це нове вже використовувалось в системі виховання і освіти [17].

Загальна мета інноваційної діяльності освітньої організації – розвиток здатності досягати якісно більш високих результатів освіти. Для сучасної шкільної освіти це особливо актуально у зв'язку з тим, що якісна освіта розглядається сьогодні як суттєвий резерв підвищення якості та доступності наступних рівнів освіти. У сферу інноваційної діяльності залучені вже не окремі школи і педагоги-новатори, а практично кожна освітня організація. Педагоги шукають новий зміст, методи, форми, засоби, технології, орієнтовані на особистість дитини, на розвиток її здібностей.

Можна сказати, що інноваційні перетворення носять системний характер, і розвиток вітчизняної освіти в XXI столітті – це і є інноватика. Впровадження будь-яких системних нововведень в освітній процес, як правило, викликає підвищену ентропію. Це актуалізує систему управління освітньою організацією, роль якої полягає в плануванні, впорядкування, аналізі та оцінці інноваційних процесів. Лише в цьому випадку зміни відбуваються не хаотично, а прогножуються керівником на основі закономірностей і спрямовані на досягнення конкретних цілей [21].

Зміна парадигми освіти, переоцінка її концептуальних основ, переосмислення цілей, завдань, змісту освіти привели до серйозних трансформаційних змін в системі освіти в цілому і шкільній її ланці, зокрема. Педагогічна громадськість стала орієнтуватися на реалізацію принципів гуманістичної педагогіки, особистісно-орієнтованого стилю спілкування з дітьми, співпраці. Зміни торкнулись як організаційного, так і змістовного аспектів освіти. На перший план в освіті висувається розвиваюча функція, що забезпечує становлення особистості дитини, формування духовних і загальнолюдських цінностей, а так само здібностей і компетенцій [53].

Система освіти сьогодні є багатofункціональною варіативною мережею освітніх установ, орієнтовану на потреби суспільства і сім'ї та представляє собою різноманітний спектр освітніх послуг з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку дитини [13].

Пріоритетами державної політики в галузі освіти на сучасному етапі її розвитку є:

- розробка і реалізація системних заходів щодо забезпечення конституційних гарантій безоплатності і загальнодоступності освіти;
- розробка державних вимог до змісту і умов реалізації освітньої програми освіти;
- оновлення санітарно-епідеміологічних правил і нормативів діяльності освітніх організацій;
- розробка і реалізація муніципальних і регіональних програм реструктуризації мережі освітніх організацій з урахуванням сучасних цілей і завдань системи освіти;
- збільшення бюджетних витрат на розвиток державно-громадської освіти [64].

Усі зміни за період модернізації вітчизняної освіти, в першу чергу, призвели до позитивних результатів:

- відходу від одноманітності видів установ, програм, жорсткої регламентації видів діяльності;
- розширення організаційно-правових форм освітніх організацій (державні, автономні, муніципальні, недержавні);
- надання батькам і педагогам можливості вибору освітніх маршрутів, становленню ринку освітніх послуг;
- посилення автономності освітніх організацій, розвитку творчого потенціалу особистості суб'єктів освіти [7].

Таким чином, сутність нових підходів до освіти ґрунтується на принципах варіативності відкритості, індивідуалізації, на єдності освітніх і розвиваючих цілей і завдань, на впровадженні системи менеджменту якості.

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми інновацій в галузі освіти дозволяє виділити основні поняття, що розкривають суть інноваційної діяльності.

Тут слід звернути увагу на широке тлумачення поняття інновація, що може бути новий продукт, новий технологічний процес, нова структура і система управління організацією, нова культура, нова інформація і т. д.

Поняття «інновація» має наступні трактування.

В.С. Безрукова вважає, що інновації – цілеспрямовані зміни, які вносять в середовище впровадження нових відносно стабільних елементів (нововведень) [11].

Н.С. Білозуб визначає інновації як педагогічний винахід, що володіє істотними відмінностями практичного вирішення виховного або дидактичного завдання, що дає позитивний ефект [16].

В.С. Кремень вважає, що під інноваціями в освіті слід розуміти творче використання в навчально-соціальному процесі новаторського досвіду вчителів-практиків і теоретичних наукових відкриттів, що дають позитивний педагогічний ефект [48].

О.М. Можаяєва розширює це поняття, вважаючи, що інновація передбачає введення нового в цілі, зміст, методи, форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності вчителя і учня [58].

Інновації – нововведення, прийняті в контексті загальної тенденції витіснення традиційних, архаїчних і кустарних форм діяльності раціонально організованими [30].

Соціологи розуміють «інновацію» як процес зміни, пов'язаний зі створенням, визнанням або впровадженням нових елементів (або моделей) матеріальної і нематеріальної культур у певній соціальній системі [54].

Інноваційна діяльність – це практичне використання нововведення, що виступає в формі конкретного продукту, технології, структури або послуги. Інновація є результатом здійснення інноваційного процесу [56].

Інноваційна діяльність – це комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів, спрямований на комерціалізацію накопичених знань, технологій і устаткування [13].

Інноваційна діяльність – діяльність, в результаті якої створюється той чи інший новий продукт, створюється або вдосконалюється існуюча технологія, розробляються нове обладнання, засоби автоматизації, програмні комплекси, організаційні та управлінські [8].

Інноваційна педагогічна діяльність – це цілеспрямована діяльність, заснована на осмисленні власного педагогічного досвіду за допомогою порівняння і вивчення, зміни і розвитку навчально-виховного процесу з метою досягнення більш високих результатів, отримання нового знання, впровадження якісно іншої педагогічної практики [39].

Інноваційна педагогічна діяльність орієнтована на вдосконалення науково-педагогічного, навчально-методичного, організаційного, правового, фінансово-економічного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення системи освіти. Здійснюється у формі реалізації інноваційних проєктів і програм організаціями, що реалізують освітню діяльність, та іншими, що діють у сфері освіти, організаціями, а також їх об'єднаннями [50].

Термін «інноваційна педагогіка» і відповідний напрям наукових досліджень з'явилися в Західній Європі і США ще в середині 60-х рр. Лише у другій половині 80-х рр. у нашій країні виникли нові напрямки досліджень педагогічної діяльності як творчого процесу та педагогічної інноватики, що дають підстави для аналізу становлення і розвитку інноваційної діяльності педагогів. Найбільш загальні методологічно значущі аспекти інноваційної діяльності, у тому числі проблеми систематизації педагогічних інновацій, досліджуються в рамках відносно нової наукової галузі – педагогічної інноватики. У багатьох роботах розглядаються соціальні та етичні аспекти впровадження інновацій в освітній процес, осмислюється їх роль в розвитку освіти і суспільства [67].

У сучасних умовах інноваційна діяльність стала долею всіх педагогів незалежно від їх бажання, прагнення і можливостей. Тому на даному етапі модернізації освіти є проблемним питанням і вимагає подальшого вивчення.

Як суттєвий елемент розвитку освіти інновації виражаються в тенденціях накопичення і впровадження нововведень в освітній процес, що в сукупності призводить до якісних змін його змістовних і технологічних аспектів.

Інноваційна діяльність, як і будь-яка діяльність людини взагалі, має свою структуру. Знання основних структурних компонентів дозволяє: визначити мету, своєчасно внести корективи і отримати бажаний результат найбільш раціональним і ефективним шляхом. Тому питання про структуру інноваційної діяльності педагогів дуже важливе.

У дослідженнях виділені такі структурні компоненти інноваційної педагогічної діяльності:

- мотиваційний компонент – ставлення викладача до інновацій, при цьому визначальну роль відіграє мотив самовдосконалення, а також усвідомлення педагогом недостатності досягнутих результатів і бажання їх поліпшити;

- креативний компонент – творчі здібності педагога, які забезпечують адаптацію, репродукцію, відтворення і перетворення існуючого досвіду, пристосування до педагогічної ситуації;

- технологічний компонент – здібності та вміння педагога розробляти програму введення нововведення в педагогічний процес; прогнозувати його результат; реалізовувати, діагностувати і коригувати інноваційні дії;

- рефлексивний компонент – здатність педагога критично осмислювати свою діяльність пишите, у роботі виділені, ніби Ви це писали, але є посилання. [17]

Ю.Р. Гладун крім зазначених компонентів інноваційної діяльності додатково виділяє когнітивний компонент – знання педагога про технології навчання і рівень його педагогічного мислення [29].

Дані компоненти мають специфіку в сучасних умовах. Результати численних досліджень показують низький рівень сформованості мотиваційного компонента. Як правило, це виникає внаслідок відсутності чіткого уявлення про масштаби або цілі змін; розподілу відповідальності; слабкого контролю; переконання, що зміни нічого доброго не принесуть; перевантаженості педагогів та ін., що визначає негативне ставлення педагогів до інноваційної діяльності.

Діяльність без мотиву неможлива: низький рівень мотивації педагогів, як зазначалося раніше, тягне за собою відсутність у них знань, необхідних для успішної професійної діяльності в нових умовах (когнітивний компонент). Компетентність (або некомпетентність) педагога в певній галузі знань позначається на вмінні педагога розробляти, освоювати, використовувати і поширювати нововведення; пред'являти вимоги до результатів своєї роботи (технологічний компонент). Недостатній рівень теоретичних знань і практичних навичок, відсутність досвіду діяльності з формування компетентності майбутнього фахівця відображаються на креативному компоненті інноваційної діяльності.

У дослідженні ми використовуємо наступне визначення основного ряду дефініцій, пов'язаних з інноватикою в системі освіти:

- під інноваційною діяльністю освітніх організацій розуміється активність його колективу, що розгортається в часі, спрямована на запровадження нововведень в педагогічну систему з метою підвищення якості освіти;
- суб'єкт інноваційної діяльності в освітній установі – педагогічний колектив;
- основний об'єкт інноваційної діяльності – навчальна система освітньої організації;
- предметом інноваційної діяльності можуть бути різні процеси і підсистеми педагогічної системи;
- змістом інноваційної діяльності є перетворення навчальної системи за допомогою впровадження (освоєння) нововведень.

Інноваційні процеси в освіті сприяють як створенню моделі освітніх інститутів відкритого громадянського суспільства, так і «виращуванню» громадськості, а головне, – виникнення механізму постійного і стійкого відновлення освіти. Це визначило виникнення різних проектів, нових технологій і інноваційних освітніх організацій, які й зумовлюють розвиток українського інноваційного освітнього руху, його конкурентоспроможність на світовому освітньому ринку.

Інновація, як система, складається з інноваційно нового, перекладного в якість змісту і націленого на зміну якісного стану соціальної системи, включеної в певну сферу життєдіяльності суспільства і регулюючої певну діяльність людини. В контексті інновації кожен з її окремо взятих компонентів втрачає свою самостійність і знаходить інший зміст. У нашому випадку якісний стан освітнього середовища визначається його різноманіттям. Дійсно, освітнє середовище школи є полікультурною, базовою характеристикою, якою є культурне різноманіття суб'єктів освітнього середовища.

Інноваційність освітнього середовища має якісну визначеність, що позначається як інноваційна організація діяльності на рефлексивно-діалогової основі, і здатна змінити стан традиційного освітнього середовища за рахунок придбання можливості оформлення інноваційності в якості власної системної ознаки освітньої середовища. Характерною рисою в цьому випадку виступає здатність освітнього середовища відтворювати себе в новій якості, тобто реалізувати потенціал саморозвитку.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень, що відносяться до проблеми інновації в освіті, виявив технологічний і особистісний підходи, що розрізняються спрямованістю нововведень. Сучасна школа є сьогодні одним з важливих соціальних інститутів, у яких

відбувається становлення толерантної культури суб'єкта навчально-виховного процесу, у тому числі, і в організації освітнього середовища.

Інновації можна розуміти як системні, цілеспрямовані зміни, що виникають в результаті особливих умов організації освіти, які по-іншому організують і ставлення до діяльності. Освітнє середовище, яке є інноваційним, створює своєрідне поле взаємного обміну діяльностями, тобто взаємодії: продуктивне вирішення конфліктних ситуацій, знаходження «точок дотику» з різних проблем, позитивне сприйняття інших думок [28].

Інноваційність не вичерпується системою факторів або умов, безпосередньо пов'язаних з процесом навчання. Вона накладається і співіснує із загальним середовищем життєдіяльності школи, до якої відносять традиції, морально-емоційний клімат, атмосферу доброзичливості і взаємної відповідальності, загальні справи, що формують імідж начальний закладам і причетність до нього, корпоративна освітня політика самої освітньої організації. У цих умовах здійснюється і позанавчальна діяльність (участь у роботі культурно-творчих центрів, творчих колективів, клубів за інтересами), яка часто служить необхідною умовою особистісного та професійного розвитку учнів.

Впровадження інноваційних технологій у сучасну освіту – це складний процес, який передбачає постійне оновлення і вдосконалення методів, засобів, технологій, змісту навчання, що, в кінцевому результаті, впливає на якість освіти [44].

У даний час головним завданням освіти вважається не тільки отримання дітьми певних знань, а й формування у них умінь і навичок самостійного отримання цих знань. Практика показує, що у дітей, які активно працюють з комп'ютером, формується більш високий рівень навичок, умінь орієнтуватися в потужному потоці інформації. Вони вміють виділяти головне, узагальнювати, робити висновки. При цьому дуже важлива роль педагога в розкритті можливостей нових комп'ютерних технологій в процесі навчання [26].

Складне і актуальне сьогодні завдання в організації та оптимізації навчального процесу представлено в підвищенні ефективності навчання, як якісно важливою цільової установки. Важливим з дієвих напрямів його здійснення є впровадження і широке використання в навчальній практиці різного роду технічних засобів, що реалізують такий важливий педагогічний принцип, як наочність навчання [8].

Будь-яке практичне заняття, як акт оволодіння певним знанням, включає всі етапи процесу пізнання, сформульовані у вигляді тріади: сприйняття – уявлення – поняття. Здійснення подібного упорядкування речей спирається на вчення, що виникло в Новий час,

про фізіологію розуму – вчення, заснованого на допущенні можливості існування чистого сприйняття. Останнє має служити підставою встановлення правомірності будь-яких можливих уявлень і одночасно кінцевою інстанцією, що узаконює їх ускладнення. Об'єднуючи неупередженість і незалежність спостереження, воно служить джерелом наочності, яка знаходить зразкове втілення в дидактичному знанні. Дидактика народжується як наука про навчання і, разом з тим, як звід технічних норм, приписів і регламентацій, що стосуються необхідності збереження чистоти сприйняття.

Дидактичне пізнання представляє щось середнє між знаннями і вміннями. Наочність навчання є потужним стимулом в активізації практично всіх ланок названого ланцюга, особливо його першого етапу. Для підвищення ефективності навчання важливо, щоб були задіяні різні види сприйняття – слухові, зорові, а також види сприйняття перцептивної системи. Можна вказати на два важливих для навчального процесу результати застосування ІКТ. Це, по-перше, активна дія різних чинників сприйняття, таких як:

- пошук об'єкта;
- виділення найбільш характерних його ознак;
- визначення категорії предмета [39].

По-друге, інтенсифікація навчального часу шляхом підвищення його інформативності. Вона проявляється в залежності сприйняття предметів і явищ від попереднього досвіду людини, від загального змісту її психічної діяльності, її спрямованості, а також особливостей особистості. Ця властивість сприйняття отримала назву апперцепція. Апперцепція включає пам'ять і увагу і виступає умовою пізнання.

Можливості ІКТ залежать від того, наскільки змістовним буде інформаційний фонд як наукового характеру, так і спеціально-методичного, що пропонує конкретний ілюстративний матеріал з різних предметів теоретичного циклу. З цього очевидна необхідність комплексного застосування ІКТ, що впливають на різні фактори сприйняття учнів [60].

На сутність сучасного розуміння дидактики вплинули великі педагоги минулого, а також психологи, які виявили появу психічних новоутворень в умовах навчання, які можна охарактеризувати не тільки як відношення педагогів і учнів один до одного, але і як відношення їх до змісту освіти.

Поєднання ІКТ пов'язано з двома видами технологій: інформаційними та комунікаційними.

Інформаційна технологія – комплекс методів, способів і засобів, що забезпечують зберігання, обробку, передачу та відображення інформації і орієнтованих на підвищення ефективності та продуктивності праці. На сучасному етапі методи, способи і засоби безпосередньо взаємопов'язані з комп'ютером (комп'ютерні технології).

Інформаційні технології навчання – сукупність методів і технічних засобів збору, організації, зберігання, обробки, передачі і подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їх можливості з управління технічними та соціальними процесами [7].

Комунікаційні технології визначають методи, способи і засоби взаємодії людини з зовнішнім середовищем (зворотний процес також важливий). У цих комунікаціях комп'ютер займає своє місце. Він забезпечує комфортну, індивідуальну, різноманітну, високоінтелектуальну взаємодію об'єктів комунікації. Поєднуючи інформаційні та комунікаційні технології, проектуючи їх на освітню практику, необхідно відзначити, що основним завданням, яке стоїть перед їх впровадженням, є адаптація людини до життя в інформаційному суспільстві. [37].

Під інформаційно-комунікаційною технологією (ІКТ) розуміємо процес, що використовує сукупність засобів і методів збору, обробки і передачі даних (первинної інформації) для отримання інформації нової якості про стан об'єкта, процесу або явища (інформаційного продукту) [45].

Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології повинні стати не додатковим засобом в навчанні, а невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу, що значно підвищує його ефективність і максимально сприяє всебічному розвитку інтелектуальної, емоційної і особистісної сфер дітей. Використання на уроках інформаційно-комунікативних технологій дозволяє дітям краще засвоїти матеріал. За допомогою наочності педагог пояснення вибудовує логічно, науково і зрозуміло для дітей.

На думку Т.М. Ключова, «школа втратила свою монополію на надання знань. Значна частина інформації сьогодні купується з «зовнішніх» джерел. Але шкільна освіта повинна прийняти на себе не менш важливу функцію: навчити діяльності з предметним матеріалом, стимулювати розвиток дитини засобами предмета, а в цілому створити в учнів у процесі навчання основу (платформу) для системного освоєння предметного матеріалу, яка в подальшому дозволить при необхідності розширювати і поповнювати свої предметні знання» [44, с. 12]. Кожен предмет має різний розвиваючий потенціал і, безумовно, передбачає

специфічні шляхи вивчення. Але можна виділити кілька стратегічних положень, загальних для предметного навчання.

1. Ознайомлення з базовою інформацією з предмету і з ключовими поняттями (створення картини предмета) – все це необхідно в якості орієнтовної основи для організації діяльності на матеріалі предмета;

2. Навчання різним операціям з предметним матеріалом;

3. Формування універсальних навчальних дій на предметному матеріалі.

4. Формування предметних компетентностей (наприклад, навчання граматиці, вирішення завдань при вивченні лексики і т. д.);

5. Ознайомлення з активною і пасивною лексикою (термінами), характерними для даного предмета, і освоєння їх у мовленнєвих ситуаціях;

6. Оволодіння читанням текстів з даного предмету, прийомами слухання, говоріння та складання власних текстів з використанням лексичних засобів і конструкцій, характерних для даного предмета [38].

Робота з освоєння лексики предмета, вміння розуміти предметні тексти відкриває перед людиною безмежні можливості для поглиблення і розширення знань для самостійної діяльності.

Сутність інтерактивного навчання в полягає в тому, що процес навчання здійснюється в умовах постійної, активної взаємодії всіх учнів. Педагог і учень є рівноправними суб'єктами навчання.

У педагогіці розрізняють кілька моделей навчання:

- пасивна – учень виступає в ролі «об'єкта» навчання (слухає й дивиться);

- активна – учень виступає «суб'єктом» навчання (самостійна робота, творчі завдання);

- інтерактивна – процес навчання здійснюється в умовах постійної, активної взаємодії всіх учнів [19].

На сьогоднішній день основні методичні інновації пов'язані із застосуванням активних або, як їх ще називають, інтерактивних методів навчання.

Інтерактивне навчання – це навчання, у ході якого учень діє і отримує певний відгук на свої дії (від людини або технічного пристрою). Це дозволяє учню регулювати свою власну участь у навчанні. Крім того, взаємодія допомагає викладачу вчасно проводити необхідні коригування процесу навчання [50].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем. Воно ефективно сприяє формуванню умінь, навичок і цінностей, створює атмосферу співробітництва, взаємодії, дозволяє педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [13]. Інтерактивним є «навчання, яке засноване, на психології людських взаємин і взаємодій» [62, с. 29].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що взаємодію вчителя і учня розуміють як безпосередню міжособистісну комунікацію. Найважливішою особливістю такої комунікації є «здатність людини «брати на себе роль іншого», уявляти, як цю роль буде сприймати партнер по спілкуванню (або група), і відповідно інтерпретувати ситуацію, і конструювати свої дії» [64, с. 211].

Інтерактивне навчання полягає в такій організації навчального процесу, при якій практично всі учні виявляються залученими в процес пізнання, вони мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. [3, с. 65]

Спільна діяльність учнів у процесі пізнання, освоєння навчального матеріалу означає, що кожен вносить у цей процес свій особливий індивідуальний внесок, що йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Причому відбувається це в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки, що дозволяє не тільки отримувати нове знання, а й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на більш високі форми кооперації і співробітництва. [68, с. 69]

Інтерактивне педагогічне навчання має ряд особливостей, які слід враховувати в педагогічному процесі. В табл. 1.1 розкрита сутність інтерактивного навчання.

По-перше, інтерактивне навчання передбачає логіку освітнього процесу в наступній послідовності:

Формування нового досвіду, нових компетентностей здійснюється з урахуванням наявного досвіду, створення проблемних діалогічних ситуацій, що утворюються на основі виникаючих

протиріч, народження нових пізнавальних мотивів та інтересів. Майбутні вчителі в даній технології можуть виступати як носії нового змісту педагогічної освіти [30].

По-друге, активна взаємодія учасників освітнього процесу в навчальній діяльності. В даному випадку взаємодія розуміється як «стосунки між людьми, коли вони в процесі вирішення спільних для них завдань, впливаючи один на іншого, доповнюють один одного, успішно вирішують ці завдання». При цьому відбуваються зміни і в кожному з суб'єктів, і в тих об'єктах, на які направлена взаємодія» [45].

По-третє, інтерактивні методи навчання характеризує обов'язкова робота в малих групах на основі кооперації та співпраці.

По-четверте, інтерактивні методи навчання засновані на ігрових формах навчання, при яких проявляється активність учнів, здійснюється акумуляція і передача соціального досвіду, створюються умови для більш повної самореалізації особистості учнів [44].

Таблиця 1 – Сутність інтерактивного навчання [34, с. 63].

Завдання	Особливості
1) розвиває комунікативні вміння і навички, допомагає встановленню емоційних контактів між учнями	інтерактивне навчання передбачає логіку освітнього процесу в наступній послідовності: мотивація – формування нового досвіду – його теоретичне осмислення через застосування – рефлексія.
2) вирішує інформаційну задачу, оскільки забезпечує учнів необхідною інформацією, без якої неможливо реалізовувати спільну діяльність	активна взаємодія учасників освітнього процесу в навчальній діяльності
3) розвиває загальні навчальні вміння і навички (аналіз, синтез, постановка цілей та ін.), тобто забезпечує рішення навчальних задач	обов'язкова робота в малих групах на основі кооперації та співпраці.
4) забезпечує виховне завдання, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до чужої думки	інтерактивні методи навчання засновані на ігрових формах
5) релаксація, зняття нервового навантаження, перемиканні уваги, зміна форм діяльності	виключається домінування будь-якого учасника навчального процесу або будь-якої ідеї

Використання інтерактивної моделі навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання ролевих ігор, спільне вирішення проблем. Виключається домінування будь-якого учасника навчального процесу або будь-якої ідеї. Це вчить гуманному, демократичному підходу до моделі.

Інтерактивне навчання частково вирішує ще одну істотну задачу. Йдеться про релаксацію, зняття нервового навантаження, перемиканні уваги, зміні форм діяльності і т. д.

Таким чином, інтерактивні засоби, методи і прийоми навчання показують нові можливості з налагодження міжособистісної взаємодії між учнями в групі, і від того, якими вони будуть, багато в чому залежить успішність їх навчальної діяльності. Ефективна організація взаємодії учнів на основі навчального матеріалу стане потужним фактором підвищення інтересу до навчальної діяльності в цілому. Наукові інновації, які просувають уперед прогрес, охоплюють всі області людських знань.

1.2 Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні

На сьогоднішній день інформаційно-комунікаційні технології займають все більше й більше місця в освітньому процесі взагалі та у процесі навчання зокрема. Головною перевагою цих технологій є наочність, так як велика частка інформації засвоюється за допомогою зорової пам'яті, і вплив на неї дуже важливо в навчанні. Інформаційні технології допомагають зробити процес навчання творчим і орієнтованим на учня [41].

На уроках учні вчаться міркувати, доводити, знаходити раціональні шляхи виконання завдань, робити відповідні висновки. В основі всіх перерахованих дій і процесів лежить мислення учнів, яке розуміється як форма розумової діяльності, заснована на глибокому осмисленні, аналізі, синтезі, асоціативному порівнянні, узагальненні та системному конструюванні знань про навколишній світ, спрямована на рішення поставлених проблем і досягненні істини. Тому в сучасних умовах в освітній діяльності важливі орієнтація на розвиток пізнавальної активності, самостійності учнів, формування умінь проблемно-пошукової, дослідницької діяльності [47].

Вирішити цю проблему старими традиційними методами неможливо. Як підтримати в учнів інтерес до досліджуваного матеріалу і активізувати їх протягом всього уроку, щоб роль викладача полягала не в тому, як ясніше і яскравіше, ніж в підручнику повідомити необхідну

інформацію, а в тому, щоб стати організатором пізнавальної діяльності, де головна дійова особа учень? Вчитель при цьому організовує і управляє навчальною діяльністю. Все це спонукає до пошуку адекватних педагогічних технологій і використання їх у своїй практиці. Доводиться постійно шукати шляхи підвищення ефективності навчання, використовувати різноманітні способи передачі знань, нестандартні форми впливу на особистість, здатні зацікавити учнів, стимулювати і мотивувати процес пізнання.

Введення нових технологій вносить радикальні зміни в систему освіти: раніше її центром був викладач, а тепер – учень. Це дає можливість кожному учневі навчатися в потрібному для нього темпі і на тому рівні, який відповідає його здібностям [61].

У практиці використовуються така сучасна освітня технологія або її елементи як особистісно-орієнтована технологія навчання. Вона допомагає у створенні творчої атмосфери на уроці, а також забезпечує необхідні умови для розвитку індивідуальних здібностей дітей. У навчанні слід більше уваги приділяти практичним завданням, не знижуючи загального обсягу вправ, наповнювати їх реальним змістом, більше вирішувати цікавих завдань.

Технологія рівневої диференціації сприяє більш міцному і глибокому засвоєнню знань, розвитку індивідуальних здібностей, розвитку самостійного творчого мислення. Різноманітні завдання полегшують організацію заняття в класі, створюють умови для просування учнів у навчанні відповідно до їх можливостей. У процесі роботи диференційовано з учнями можна побачити, що їх увага «не падає» на уроці, так як кожному є посильне завдання, «сильні» учні не нудьгують, так як завжди їм дається завдання, над яким треба думати. У вчителя з'являється можливість допомагати слабкому, приділяти увагу сильному, реалізується бажання сильних учнів швидше і глибше просуватися в освіті. Сильні учні затверджуються у своїх здібностях, слабкі отримують можливість відчувати навчальний успіх, підвищується рівень мотивації.

Використання методів, заснованих на створенні проблемних ситуацій і активної пізнавальної діяльності учнів, дозволяє націлити дітей на пошук і вирішення складних питань, що вимагають актуалізації знань. Проблемну ситуацію на уроці можна створити за допомогою дій, що активізують, питань, що підкреслюють новизну, важливість об'єкта пізнання. Створення в навчальній діяльності проблемних ситуацій і організація активної самостійної діяльності учнів з їх вирішення призводить до творчого оволодіння знаннями, вміннями, навичками, розвитку розумових здібностей [29].

Проблемні ситуації можуть бути використані на різних етапах уроку: при поясненні, закріпленні, контролі. Таким чином, проблемне навчання дозволяє направляти учнів на

придбання знань, умінь і навичок, на засвоєння способів самостійної діяльності, на розвиток пізнавальних і творчих здібностей [64].

Дослідницькі методи в навчанні дають можливість учням самостійно поповнювати свої знання, глибоко вникати в досліджувану проблему і припускати шляхи її вирішення, що важливо при формуванні світогляду. Цьому сприяє залучення учнів до участі в шкільних науково-практичних конференціях. Це важливо для визначення індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня.

Використання на уроках ігрових технологій забезпечує досягнення єдності емоційного і раціонального в навчанні. Так, включення в урок ігрових моментів робить процес навчання цікавішим, створює в учнів гарний настрій, полегшує долати труднощі в навчанні. Ігрові технології використовуються на різних етапах уроку. Так, на початку уроку, як правило, включається ігровий момент «Відгадай тему уроку», при закріпленні вивченого матеріалу – «Знайди помилку», кодовані вправи. Так само проводяться вікторини, година цікавого мовлення. Все це спрямовано на розширення кругозору учнів, розвиток їх пізнавальної діяльності, формування певних умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності, на розвиток загально навчальних умінь і навичок.

Використання тестових технологій продиктовано сьогоdnішнім часом. Завдання на тестовій основі набули широкого поширення в практиці викладання. Такі завдання використовують на різних етапах уроку, при проведенні занять різних типів, в ході індивідуальної, групової та фронтальної роботи, в поєднанні з іншими засобами і прийомами навчання. Сьогодні існують різноманітні варіанти тестів. Тести, створені самим учителем, дозволяють найбільш ефективно виявляти якість знань, індивідуалізувати завдання, враховуючи особливості кожного учня [30].

Тестові завдання складаються з урахуванням завдань уроку, специфіки досліджуваного матеріалу, пізнавальних можливостей, рівня готовності учнів. Тому для кожної групи повинні бути складені тести, спрямовані на формування умінь і навичок учнів, на закріплення знань. Тестова технологія допомагає при контролі знань учнів. Тест забезпечує суб'єктивний фактор при перевірці результатів, а так само розвиває у дітей логічне мислення і уважність. Використання тестових завдань дозволяє здійснити диференціацію та індивідуалізацію навчання учнів з урахуванням їх рівня пізнавальних здібностей.

ІКТ використовуються на уроках з урахуванням освітніх та навчальних програм. До більшості уроків можна створювати презентації, використовувати мультимедійне обладнання для показу відеоуроків з різних тем курсу. Використання ІКТ на уроках дозволяє:

- зробити процес навчання більш цікавим, яскравим, захоплюючим за рахунок багатства мультимедійних можливостей;
- ефективно вирішувати проблему наочності навчання;
- розширити можливості візуалізації навчального матеріалу, роблячи його більш зрозумілим і доступним для учнів [69].

На уроках української мови ІКТ можна використовувати на різних етапах уроку: для перевірки домашнього завдання, для вивчення нового матеріалу і для його закріплення або на етапі контролю навчальних досягнень. Під час вивчення нового матеріалу дуже допомагають презентації. Робота з презентаціями задіює всі види пам'яті: зорову, слухову, моторну. [51, с. 11]

Технічні засоби навчання – сукупність технічних пристроїв з дидактичним забезпеченням, що застосовуються в навчально-виховного процесу для пред'явлення і обробки інформації з метою його оптимізації. ТЗН поєднують два поняття: технічні пристрої (апаратура) та дидактичні засоби навчання (носії інформації), які за допомогою цих пристроїв відтворюються. [22, с. 207].

В англійських джерелах ТЗН називають аудіовізуальними засобами, які діляться на жорсткі (hardware) і м'які (software). До жорстких відносяться магнітофони, проектори, телевізори, комп'ютери, до м'яких – носії інформації: грамплатівки, магнітна стрічка, магнітні та оптичні диски, слайди, кінофільми. [9, с. 3]

Класифікувати технічні засоби навчання складно в силу різноманітності їх влаштування, функціональних можливостей, способів пред'явлення інформації. Перерахуємо їх основні класифікації за:

- функціональним призначенням (характеру розв'язуваних навчально-виховних завдань);
- принципом пристрою і роботи;
- родом навчання;
- логікою роботи;
- характером впливу на органи чуття;
- характером пред'явлення інформації [12].

За функціональним призначенням ТЗН поділяють на технічні засоби передачі навчальної інформації, контролю знань, тренажерні, навчання і самонавчання, допоміжні. Крім того, існують технічні засоби, що поєднують функції різного призначення – комбіновані.

Сучасні технічні засоби передачі інформації: проектори, аудіосистеми, телевізори, плеєри, інтерактивні дошки, Web-камери, ПК і т. д. Відмінною особливістю всіх цих технічних пристроїв є перетворення інформації, записаної на тому чи іншому носії, у зручну для сприйняття форму.

Технічні засоби навчання активізують засвоєння всіх видів інформації – аналітичної, теоретичної, історико-культурної, філософської та ін. Тому очевидна необхідність комплексного використання технічних засобів навчання в практиці викладання теоретичних та практичних дисциплін, тому що застосування ТЗН сприяє інтенсифікації навчального процесу. Отже, перспективи практичної діяльності педагога тісно пов'язані, з одного боку, з розробкою методики застосування різноманітних технічних засобів навчання, з широким «тиражуванням» дидактичного матеріалу, з іншого – з вдосконаленням науково-технічної бази навчального процесу, яка розкриває нові дослідницькі горизонти.

Здоров'язберігаючі технології дозволяють рівномірно під час уроку розподіляти різні види завдань, чергувати розумову діяльність, визначати час подачі складного навчального матеріалу, виділяти час на проведення самостійних і контрольних робіт, нормативно застосовувати технічні засоби навчання (далі ТЗН), що дає позитивні результати в навчанні. Можна вказати на два важливих для навчального процесу результати застосування ТЗН. Це, по-перше, активна дія різних чинників сприйняття, таких як:

- пошук об'єкта;
- виділення найбільш характерних його ознак;
- визначення категорії предмета [72].

По-друге, інтенсифікація навчального часу шляхом підвищення його інформативності. Вона проявляється в залежності сприйняття предметів і явищ від попереднього досвіду людини, від загального змісту її психічної діяльності, її спрямованості, а також особливостей особистості. Ця властивість сприйняття отримала назву апперцепція. Апперцепція включає пам'ять і увагу і виступає умовою пізнання.

Можливості ТЗН залежать від того, наскільки змістовним буде інформаційний фонд як наукового характеру, так і спеціально-методичного, що пропонує конкретний ілюстративний

матеріал з різних предметів теоретичного циклу. З цього очевидна необхідність комплексного застосування ТЗН, що впливають на різні фактори сприйняття учнів [11].

При підготовці та проведенні уроку враховується:

- дозування навчального навантаження;
- побудова уроку з урахуванням динамічності учнів, їх працездатності;
- дотримання гігієнічних вимог (свіже повітря, хороша освітленість, чистота);
- сприятливий емоційний настрій;
- профілактика стресів (робота в парах, групах, стимулювання учнів);
- оздоровчі моменти і зміна видів діяльності на уроці, що допомагають подолати втому, смуток, незадовільність [30].

Використання сучасних освітніх технологій дозволяє підвищити ефективність навчального процесу, допомагає досягати кращого результату в навчанні, підвищує пізнавальний інтерес до предмету. Завдання вчителя – організувати навчальну діяльність таким чином, щоб отримані знання на уроці учнями були результатом їх власних пошуків. Але ці пошуки необхідно організувати, при цьому управляти учнями, розвивати їх пізнавальну активність. Системна робота з використання сучасних педагогічних технологій та їх елементів в освітньому процесі призводить до того, що успішність в класах значно підвищується, учні беруть активну участь у предметних тижнях, беруть участь в олімпіадах, науково-практичних конференціях з предмету, у слабких учнів знижується поріг тривожності.

Організувати постійну взаємодію кожного з учнів в групі (класі) з викладачем досить складно, тому що у кожного з учнів свої індивідуальні можливості і потреби. Деякі фрагменти цієї взаємодії вдається вдало організувати при наявності спеціальних технічних засобів. Зворотний відгук – результат роботи відповідних комп'ютерних програм. При цьому наявність комп'ютера – основна умова. Наявність проектора лише дає можливість переглядати інформацію одночасно великій кількості людей. І навіть інтерактивна дошка названа так навіть трохи невиправдано, адже вся її інтерактивність полягає в тому, що управління відповідними програмами здійснюється не за допомогою клавіатури і миші комп'ютера, а за допомогою спеціальних пристроїв управління дошкою (олівцем, указкою або просто пальцем руки). Це дає переваги при навчанні, так як:

- викладач знаходиться в безпосередній близькості від об'єктів, про які розповідає;
- більш чітко видно, які маніпуляції проводяться (якщо управління здійснюється за допомогою комп'ютерної мишки, то досить складно стежити за покажчиком) [7].

Навчальний процес відбувається в умовах постійної активної взаємодії всіх учнів. Це спільне навчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Педагог виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи [30].

Використання ІКТ в процесі уроку, як показує практика, знімає нервову навантаження школярів, дає можливість змінювати форми їх діяльності, переключати увагу на вузлові питання теми занять.

Прикладами творчих завдань можуть служити: підготовка доповіді, реферату, есе, виступи, виконання ролі в імітаційних методиках. Часто творчі завдання не передбачають однієї правильної відповіді, і тоді важливий процес знаходження рішення. Щорічно учні представляють свої дослідницькі проекти на конференціях різних рівнів, що є публічною презентацією результатів їх творчої роботи. Творчим можна вважати і метод «учень в ролі вчителя», де учень є і «сценаристом», і «режисером», і «виконавцем ролі». Традиційно така заміна відбувається в день самоврядування.

Також корисно практикувати виставки творчих робіт учнів: казок, буклетів, ребусів, малюнків, плакатів. Важливо, щоб ці виставки відповідали досліджуваним тем.

Застосування подібних методів сприяє мотивації учнів, підвищенню їх відповідальності, дозволяє їм відчути результат своєї праці, поєднати навчання з цікавими подіями.

Робота в малих групах – це одна з найбільш популярних стратегій, так як вона дає всім учням (в тому числі і сором'язливим) можливість брати участь в роботі, практикувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування (зокрема, вміння активно слухати, виробляти спільну думку, вирішувати виникаючі розбіжності).

При такій формі роботи корисні оціночні листи (самооцінка, оцінка групи, оцінка вчителя). Також на уроках учні захищають групові проекти, результатом виконання яких є презентації, буклети, відеоролики.

Навчальні ігри відносяться до основних прийомів на інтерактивних заняттях. У цю категорію входять рольові ігри та імітації. У рольовій грі учасникам пропонується «зіграти» іншу людину або «розіграти» певну проблему або ситуацію.

Зазначені гри сприяють:

- розвитку уяви і навичок критичного мислення;
- випробування на практиці лінії поведінки іншої людини;

- застосування на практиці вміння вирішувати проблеми [16].

Проведення різних змагань, конкурсів, змагань, олімпіад – хороший інструмент для мотивації учнів і організації позааудиторних заходів.

Під час предметного тижня будуть цікаві ігри-змагання: «Щасливий випадок», «Турнір комп'ютерних знавців», «КВК», «Своя гра» та інші, конкурси кросвордів, відеороликів, презентацій. Сильний ефект на учнів надає використання в викладанні мотивів казок.

Метод проектів орієнтований на розвиток дослідницької, творчої активності дітей, а також на формування універсальних навчальних дій. Вважається, що застосування методу проектів сприяє розвитку гармонійної особистості та відповідає потребам сучасного суспільства:

- прийняття самостійних рішень;
- вміння ставити завдання і ставити питання;
- пошук нестандартних, оригінальних рішень;
- здатність залучити, зацікавити обраною темою оточуючих;
- розкриття індивідуального потенціалу.

Метод дискусії або конструктивного діалогу, передбачає рівноправність партнерів, що беруть участь в ньому. Поступово діалог набуває форму розгорнутого спілкування між суб'єктами колективної навчальної діяльності.

Уміння спілкуватися один з одним, вести дискусію дає можливість кожній дитині пережити почуття причетності до спільної колективного пошуку істини. Школярів навчають застосовувати такі правила роботи в діалозі:

- правило 1 – відповідати на поставлене запитання;
- правило 2 – кожен має право на свою версію;
- правило 3 – кожен має право підтримувати версію іншого;
- правило 4 – кожен має право критикувати версію іншого.

Найціннішим в застосуванні цього методу є те, що навчання йде від учнів, а вчитель спрямовує колективний пошук, підхоплює потрібну думку і веде їх до висновків. Відповідають і слабкі, і сильні учні. Учні не бояться зробити помилку у відповіді, так як знають, що їм завжди придуть на допомогу однокласники і всі разом вони приймуть правильне рішення. Головне в роботі – вміння спілкуватися, вести дискусію, що дає простір дитячої думки, вислуховуючи кожного, вміло і непомітно направляти відповіді в потрібне русло.

Використання методу групового навчання вельми ефективно в реалізації даного завдання; вчитель використовує роботу в парах, в групах. Парну роботу розглядають як початкову стадію формування ділових міжособистісних відносин першокласників.

Це залежить від того, що на початку навчального року більшість першокласників:

- не володіють вміннями спільної діяльності;
- не готові співпрацювати у великих групах;
- погано знають один одного;
- не вміють спілкуватися з малознайомими однолітками, уникаючи спільної діяльності

з ними.

Робота в парах є найбільш комфортною формою організації навчального процесу, метою якого є формування ділових міжособистісних відносин. Робота, в парах формує у дітей вміння приймати загальну мету, розділяти обов'язки, погоджувати способи досягнення запропонованої мети; співвідносити свої дії з діями партнера по спільній діяльності; брати участь в порівнянні мети і результату роботи.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Унікальність літератури як навчального предмета зумовлює специфіку уроку літератури, який осмислюється як художньо-педагогічна творчість вчителя (В.А. Кан-Калік, В.І. Хазан); процес спілкування вчителя і учнів (С.В. Белова, В.А. Кан-Калік, В.І. Хазан); індивідуальний художньо-педагогічний твір, автором якого є вчитель, або ж він виступає в творчому співавторстві зі своїми вихованцями [14].

Урок літератури має свої особливості:

- емоційно-моральна атмосфера;
- відповідність змісту і форми уроку;
- відповідність методичних форм уроку різноманіттю жанрів і стилів літературних творів;
- проведення уроку, яке може мати естетичний вплив, аналогічний впливу літературного твору [46].

Найважливішою властивістю сучасного уроку літератури є його діалогічність, створення рівноправних суб'єкт-суб'єктності відносин, при яких учасники діалогу зацікавлені в спілкуванні один з одним, бачать у співрозмовнику цікаву людину, носія іншої, цінної думки [53].

Нові освітні стандарти диктують нові вимоги до уроку як до основної форми організації навчального процесу. Сучасний урок літератури повинен включати шість основних етапів:

1. Мобілізація – це включення учнів в активну інтелектуальну діяльність;
2. Цілепокладання – самостійне формування учнями мети уроку. Використовується схема «згадати – дізнатися – навчитися»;
3. Усвідомлення недостатності наявних знань – учитель створює проблемну ситуацію, в ході аналізу якої учні розуміють, що знань, які є, мало для її вирішення;
4. Комунікація – пошук нових знань в парі, групі;
5. Взаємоперевірка;
6. Рефлексія – усвідомлення і відтворення учнем того нового, чому він навчився на уроці [38].

Головною відмінністю сучасного уроку є формування у учнів універсальних навчальних дій (УНД): предметних, метапредметних, особистісних і результатів навчальної діяльності. Вимоги, що пред'являються до сучасного уроку літератури:

1. Учитель планує свою діяльність, чітко формулює тему уроку, мету, завдання;
2. Урок повинен бути проблемним і розвиваючим: учитель сам готовий до співпраці і направляє учнів на співпрацю з ним і з однокласниками;
3. Учитель активізує діяльність учнів, створюючи проблемні і пошукові ситуації;
4. Учні самостійно роблять висновки;
5. Максимум творчості і співтворчості;
6. Використання технологій збереження часу і здоров'я;
7. У центрі уваги уроку – учні;
8. Обов'язкове врахування можливостей учнів. Приділяється увага профілю класу, прагненню учнів, їх настрою;
9. Учитель повинен вміти продемонструвати своє методичне мистецтво;
10. Планується зворотний зв'язок;
11. Урок повинен вчити добру [11].

Відповідно до нових стандартів, вчителю необхідно посилити мотивацію учнів до пізнання літератури. Слід продемонструвати, що заняття в школі – це необхідна підготовка до життя, пошук корисної інформації та навички застосування її в реальному житті, а не отримання абстрактних від життя знань. Основний акцент робиться на взаємодію учнів і вчителя, а також учнів між собою. Учень стає живим учасником освітнього процесу.

У сучасному навчанні літератури активно використовуються сучасні педагогічні технології та інтерактивні методи навчання.

Інтерактивне вивчення літератури – це процес, який будується на взаємодії учня зі світом книг через вивчення змісту художніх творів, літературно-критичних статей [72].

Методичні прийоми і форми роботи на уроці сприяють придбанню читацького досвіду, формуванню духовного світу учня. При читанні художнього твору учень вступає у внутрішній монолог з письменником: сперечається або погоджується з ним, внаслідок цього збагачується його духовний світ, формується власний погляд на події, затверджується життєва позиція.

Використання методів і прийомів інтерактивного навчання на уроках літератури сприяє:

1. Розвитку мислення учнів;
2. Підвищенню читацької та мовної культури;

3. Формуванню умінь самостійної роботи при аналізі навчального матеріалу;
4. Вихованню шанобливого ставлення до думки інших;
5. Розвитку вміння знаходити рішення спільно;
6. Умінню бачити свої помилки, критично ставитися до себе [30].

Виходячи з теми уроку і специфіки літературного твору, вибирається інтерактивний прийом, який становить творче завдання і не суперечить правилам організації інтерактивного навчання.

Основні правила організації інтерактивного навчання:

1. У роботу повинні бути залучені в тій чи іншій мірі всі учасники. З цією метою корисно використовувати технології, що дозволяють включити всіх учасників в процес обговорення.

2. Треба подбати про психологічну підготовку учасників. Йдеться про те, що не всі, що прийшли на заняття, психологічно готові до безпосереднього включення в ті чи інші форми роботи. У зв'язку з цим корисні розминки, постійне заохочення за активну участь в роботі, надання можливості для самореалізації.

3. Учні в технології інтерактиву не повинно бути багато. Кількість учасників і якість навчання можуть виявитися в прямій залежності. Оптимальна кількість учасників – 25 осіб. Тільки за цієї умови можлива продуктивна робота в малих групах.

4. Підготовка приміщення для роботи. Приміщення має бути підготовлено з таким розрахунком, щоб учасникам було легко пересідати для роботи у великих і малих групах. Для учнів повинен бути створений фізичний комфорт.

5. Чітке закріплення (фіксація) процедур і регламенту. Про це треба домовитися на самому початку і постаратися не порушувати його. Наприклад: всі учасники будуть проявляти терпимість до будь-якої точки зору, поважати право кожного на свободу слова, поважати його гідність.

6. Треба поставитися з увагою до поділу учасників семінару на групи. Спочатку його краще побудувати на основі добровільності. Потім доречно скористатися принципом випадкового вибору [23].

Інтерактивне навчання дозволяє всебічно розглянути проблему, творчо підійти до її вирішення, організувати розумову діяльність. Також в ході такого навчання в учнів розвиваються навички аналізу твору, формуються вміння висловлювати власну думку, самостійно вчитися.

ІКТ використовуються на уроках з урахуванням освітніх та навчальних програм. До більшості уроків можна створювати презентації, використовувати мультимедійне обладнання для показу відеоуроків з різних тем курсу літератури. Використання ІКТ на уроках літератури дозволяє:

- зробити процес навчання більш цікавим, яскравим, захоплюючим за рахунок багатства мультимедійних можливостей;
- ефективно вирішувати проблему наочності навчання;
- розширити можливості візуалізації навчального матеріалу, роблячи його більш зрозумілим і доступним для учнів [40].

Використання сучасних освітніх технологій дозволяє підвищити ефективність навчального процесу, допомагає досягати кращого результату в навчанні літератури, підвищує пізнавальний інтерес до предмету. Завдання вчителя – організувати навчальну діяльність таким чином, щоб отримані знання на уроці учнями були результатом їх власних пошуків. Але ці пошуки необхідно організувати, при цьому управляти учнями, розвивати їх пізнавальну активність. Системна робота з використання сучасних педагогічних технологій та їх елементів в освітньому процесі призводить до того, що успішність з літератури в класах значно підвищується, учні беруть активну участь в предметних тижнях, беруть участь в олімпіадах, науково-практичних конференціях з предмету, у слабких учнів знижується поріг тривожності.

Організувати постійну взаємодію кожного з учнів у групі (класі) з вчителем досить складно, тому що у кожного з учнів свої індивідуальні можливості і потреби. Зворотний відгук – результат роботи відповідних комп'ютерних програм. При цьому наявність комп'ютера – основна умова. Наявність проектора лише дає можливість переглядати інформацію одночасно великій кількості людей. І навіть інтерактивна дошка названа так навіть трохи не виправдано, адже вся її інтерактивність полягає в тому, що управління відповідними програмами здійснюється не за допомогою клавіатури і миші комп'ютера, а за допомогою спеціальних пристроїв управління дошкою (олівцем, указкою або просто пальцем руки). Це дає переваги при навчанні, тому що:

- викладач знаходиться в безпосередній близькості від об'єктів, про які розповідає;
- більш чітко видно, які маніпуляції проводяться (якщо управління здійснюється за допомогою комп'ютерної мишки, то досить складно стежити за курсором) [6].

Використання інтерактивної дошки дозволяє враховувати вікові та психологічні особливості учнів різних класів, створювати сприятливий психологічний клімат на уроці,

зберігати інтерес дітей до предмету, підтримувати умови для самовираження учнів. Використання інтерактивної дошки дозволяє урізноманітнити роботу на уроці, застосовувати наукову організацію праці учнів, а також використовувати такий важливий елемент навчання, як гра. Яскраві образи, вражаючі фарби, безмежні можливості для фантазії дозволяють учням в формі гри легко засвоїти навчальний матеріал. Так, наприклад, на уроці пишуть на дошці різними кольорами, використовують бібліотеку ресурсів і малюнків. Те, що учень бачить на великому екрані часом з музичним супроводом і візуальними ефектами, надовго залишається у нього в пам'яті. Учні перестають відволікатися від теми уроку, концентрують свою увагу на матеріалі.

Використовують такі форми роботи з інтерактивною дошкою:

- робота з текстом і зображеннями;
- створення заміток за допомогою електронного чорнила;
- колективний перегляд електронних енциклопедій і хрестоматій;
- колективна робота з завданнями електронних освітніх програм;
- колективна робота з електронними освітніми ресурсами;
- створення за допомогою шаблонів і зображень власних завдань для занять;
- демонстрація і нанесення заміток поверх освітніх відеокліпів;
- демонстрація презентацій, створених учнями;
- використання електронних інтерактивних освітніх ресурсів [33].

Як і будь-який технічний засіб, інтерактивна дошка не може використовуватися весь урок і, згідно з санітарно-гігієнічним нормам, з нею дозволяється працювати не більше 20 хвилин. Решта часу на уроці використовується на розсуд вчителя.

Навчальний процес відбувається в умовах постійної активної взаємодії всіх учнів. Це спільне навчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Педагог виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи [44].

Використання ІКТ буде ефективним і продуктивним, якщо змістовний матеріал, буде відповідати наступним дидактичним принципам:

1. Принцип доступності – сенс цього принципу полягає в тому, що на кожному етапі навчання, виховання, розвитку слід пропонувати учневі таку інформацію через ТЗН, яку він зможе тут же зрозуміти. Однак необхідно при цьому не занижувати можливості учня, а навпаки створювати всі умови для виконання, засвоєння матеріалу на високому рівні складності,

стимулюючому розумову активність і інтерес учня, тобто доступність – це не легкість, а посилення труднощі в навчанні.

2. Принцип науковості означає, що учням пропонуються для засвоєння міцно встановлені в науці положення, навчальна інформація, шедеври культури і мистецтва. Кожне явище має розглядатися з різних сторін, в єдності і розвитку, тобто процес навчання повинен виховувати діалектичний підхід.

3. Принцип наочності або «золоте правило дидактики». Класична дидактика встановила принцип наочності, виходячи з того очевидного факту, що успішним виявляється таке навчання, яке починається з розгляду явищ, речей, предметів, процесів і подій навколишньої дійсності.

4. Свідомість і творча активність. Принцип полягає в завданні забезпечити оптимально сприятливе співвідношення педагогічного керівництва і свідомої творчості учнів.

5. Принцип систематичності, що означає, що в навчанні все має бути взаємопов'язаним і доцільним. Систематичність навчання передбачає засвоєння учням навчального матеріалу в його логічній послідовності і взаємозв'язку. Сучасна педагогіка розглядає цей принцип як від легкого до важкого, від близького до далекого, від простого до складного, від відомого до невідомого, від приватного до цілого; як логічну послідовність і зв'язок між явищами, предметами, що вивчаються на різних ступенях навчання.

6. Принцип зв'язку навчання з життям і практикою. Практика є основою пізнання, тому принцип зв'язку навчання з життям і практикою є необхідним. Використання даного принципу має націлювати учнів на застосування засвоєних знань, художніх вражень для вирішення практичних творчих, життєвих завдань, вироблення власних поглядів, власного досвіду.

7. Принцип міцності засвоєння знань і розвитку пізнавальних сил учнів означає здатність учня при необхідності відтворити вивчене через ТЗН і скористатися відповідними знаннями в практичній діяльності. Міцність знань може бути досягнута, якщо навчання ґрунтується на врахуванні психічних закономірностей розвитку і роботи пам'яті. Цей принцип вимагає, щоб в навчанні гармонійно поєднувалася робота довільної і мимовільної пам'яті. Мимоволі запам'ятовується те, що для людини цікаво, важливо, пов'язане з позитивними емоціями. При цьому повторення не повинно розглядатися, як тільки копіювання пройденого. Повторювати – це, значить, відтворювати вивчене з позиції нової інформації, пов'язувати вивчений матеріал з новими фактами, з особистим досвідом, з особистими спостереженнями.

8. Принцип позитивного емоційного фону навчання. Емоції грають величезну роль в діяльності людини, в процесі навчання взагалі. Тому викладачеві необхідно створювати і культивувати позитивний емоційний фон навчання, прибирати негативні моменти, страх, а це в свою чергу залежить від багатьох моментів – в тому числі і від умілого використання ТЗН, від культури педагогічного спілкування педагога, від його педагогічної майстерності.

9. Принцип виховуючого навчання означає, що навчання має давати не тільки знання, розвивати інтелектуально-емоціональну сферу учня, а й формувати в цілому особистість: виховуючи, ми, навчаємо, а, навчаючи – виховуємо.

10. Принцип проблемності все частіше починає з'являтися в дидактичних системах. Причина тому – поступовий поворот до вирішення завдання загального розвитку людини. Даний принцип означає, що розвиток індивідуальності учня залежить від характеру його діяльності. Проблема є початковим моментом розумової діяльності. Мислити людина починає тоді, коли у неї з'являється потреба щось зрозуміти, коли виникає пізнавальне утруднення. Проблемне навчання розвиває інтелектуальну й інші сфери не тому, що педагог ставить проблеми, а тому, що учень сам їх вирішує.

11. Принцип мотивації відповідає законам єдності пізнання і оціночної діяльності (єдність знання і відносини), активності суб'єкта в процесі відображення і зміни їм об'єкта. Ці загальні положення необхідно враховувати в педагогічному процесі: ставлення учнів до знань, навчання, праці, інших цінностей. Мета діяльності педагога, що спрямовується даним принципом, полягає в розвитку мотиваційної сфери, в формуванні в учнів системи фундаментальних потреб і пов'язаних з ними мотивацій – інтелектуально-емоційною потребою, потребами в пізнанні, в досягненні, в пізнавальному спілкуванні, потребами в навчанні, в праці. ТЗН можуть виступати в ролі мотиву, збудливого інтересу до майбутнього вивчення теми, оскільки створюють дуже важливий для всієї подальшої навчальної діяльності емоційний стан [8].

До числа нових принципів навчання, що впливають на всі види освіти, слід віднести принцип комп'ютеризації навчання. Реалізація цього принципу викликала активне впровадження в навчальний процес засобів нових інформаційних технологій навчання, передбачає формування комп'ютерної грамотності учнів і використання комп'ютерів у навчальній діяльності, вдосконалення процесу навчання на основі комп'ютерних технологій для індивідуалізації процесу навчання, забезпечення активної самостійної навчально-

пізнавальної і навчально-практичної діяльності учнів, інтенсифікації навчального процесу, підвищення його ефективності і якості.

З метою підвищення ефективності навчальної діяльності викладачеві необхідно вільно орієнтуватися в різноманітті інтерактивних методів навчання. Розглянемо більш докладно наступні групи методів, які можливо використовувати на уроках літератури. Кожна група методів інтерактивного навчання містить в собі набір прийомів, які допомагають найбільш ефективно реалізувати цей метод на практиці.

При організації діяльності в інтерактивному режимі можуть виникнути труднощі у вибудовуванні відносин між учасниками процесу.

Для того, щоб їх уникнути, слід дотримуватись таких правил:

- партнерське спілкування;
- усвідомлення поведінки дітей, співпереживання їх стану;
- підтримка активності дітей, нерідко делегування їм можливості приймати рішення;
- внесення елементу неформальності, розповідь про особистий досвід реалізації означених завдань;
- гумор і позначення парадоксальних ситуацій, кумедних історій;
- постійне перемішування малих груп, дотримання правил роботи, згідно з якими якомога більшу кількість дітей повинні познайомитися між собою і попрацювати разом.

Такі підходи допомагають уникнути багатьох конфліктів і сприяють зміцненню партнерських відносин з дітьми в подальшому.

Критерії відбору інтерактивних методів навчання:

- відповідність цілям і завданням навчання і розвитку дітей;
- відповідність дидактичним цілям заняття;
- відповідність змісту теми заняття;
- відповідність віковим, інтелектуальним можливостям дітей і рівню їх навченості і вихованості, особливостям групи в цілому;
- відповідність тимчасовим рамкам навчання;
- відповідність професіоналізму та досвіду конкретного педагога;
- відповідність способу керівництва освітньою діяльністю;
- відповідність логіці освітнього процесу.

На уроках української мови і літератури успішно використовуються такі прийоми інноваційних технологій, і самі технології:

1. Технологія розвитку критичного мислення (асоціативний ряд; опорний конспект; інсerti (інтерактивна система запису для ефективного читання і роздуму); мозкова атака; групова дискусія; читання з зупинками і питання Блума; «Просунута лекція»; кластери; сінквейн; есе; переплутані логічні ланцюжки; лінгвістичні карти; алюзія (натяк), дослідження тексту; робота з тестами; смисловий мурашник; нетрадиційні форми домашнього завдання.

2. Технологія активного навчання;

3. Технології особистісно-орієнтованої освіти;

4. Інформаційні (комп'ютерні, мультимедіа, мережні, дистанційні) технології

5. Проектні технології;

6. Креативні технології;

7. Ігрові технології: імітаційні; операційні; виконання ролей;

8. Етнопедагогічні технології;

9. Колективні та групові методи навчання;

10. Тренінги;

11. Коучинг.

Інформаційні технології значно розширюють можливості пред'явлення навчальної інформації. Комп'ютер і засоби мультимедіа застосовуються на уроках, по-перше, для того, щоб вирішувати спеціальні практичні завдання, записані в програмі з української мови та літератури:

- формування міцних орфографічних і пунктуаційних умінь і навичок;

- збагачення словникового запасу;

- оволодіння нормами літературної мови;

- знання лінгвістичних і літературознавчих термінів;

- формування загальнонавчальних умінь і навичок [50].

По-друге, при організації самостійної роботи учнів з формування основних знань шкільного курсу, з корекції і обліку знань учнів використовується навчання і тестування за допомогою комп'ютера.

По-третє, застосування інформаційних технологій дозволяє формувати ключові компетенції учнів.

Ми застосовували наступні інтерактивні технології у своїй роботі:

I. Дискусійні методи:

1. Круглий стіл. Обговорення проблеми ведеться групами учнів, але обмін думками відбувається не тільки між групами (або всередині однієї групи), але і з аудиторією. Це зручний формат для проведення дискусій або обміну думками, який організовується для невеликої кількості людей. Його мета – надати учасникам можливість висловити свою точку зору на обговорювану проблему, а в подальшому сформулювати або загальну думку, або чітко розмежувати різні позиції сторін. На уроках літератури «круглий стіл» найкраще використовувати як підсумкове заняття з пройденої теми або розділу.

2. Сократівська дискусія. Тактичною метою є приведення опонента до протиріччя з самим собою. Майстерно вживаними питаннями опонент заводиться в смисловий глухий кут, парадокс. Тобто така дискусія – це розкриття протиріччя в первісній думці опонента устами самого опонента. Ведучий дискусії робить це за допомогою системних питань, які системно задаються. Наступним кроком стає подолання суперечностей з метою пошуку істини. У процесі аналізу тексту можна ввести елемент «перехресної дискусії», наприклад, «захист героя». Дискусія не повинна розколоти учнів, а при наявності власної виробленої позиції привести їх до позитивної єдності.

3. Симпозіум. Форма, що припускає виступ із заздалегідь підготовленими повідомленнями, що відображають їх позиції щодо неоднозначного (або спірного) сюжету. Після заслуховування повідомлень аудиторія задає доповідачам питання. Можливе використання під час вивчення теми «Роди і жанри літератури».

4. «Займи позицію». Пропонується проблемне питання, протилежні точки зору і кілька позицій, відповідних проблемній ситуації. Учні класу вибирають певну позицію, формують групи, обговорюють правильність своєї позиції. Один або кілька членів кожної групи аргументують свою думку, після чого відбуваються колективне обговорення проблеми і прийняття рішення. Після висловлювань різних точок зору, потрібно уточнити, чи не змінив хтось свою думку, а якщо змінив, то обов'язково обґрунтувати причини.

5. Прес. Цей метод допомагає навчитися знаходити вагомі аргументи і формулювати свою думку щодо спірного питання. Етапи методу:

- висловлюємо свою думку: «Я вважаю ...»;
- пояснюємо причину такої точки зору: «Тому що ...»;
- наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «... Наприклад...»;
- узагальнюємо, формулюються висновки: «Отже ...», «Таким чином ... »

6. «Робота в парах». Діти вчаться взаємодіяти один з одним, об'єднуючись в пари за бажанням. Працюючи в парі, діти вдосконалюють уміння домовлятися, послідовно, спільно виконувати роботу.

7. «Ланцюжок». Інтерактивна технологія «Ланцюжок» сприяє формуванню у дітей вміння працювати в команді. Основу цієї технології складає послідовне рішення кожним учасником одного завдання. Наявність спільної мети, одного загального результату створює обстановку співпереживання і взаємодопомоги, змушує спілкуватися один з одним, пропонувати варіанти рішень завдання.

8. «Карусель». Для того, щоб інтерактивна технологія «Карусель» заробила, дітям пропонується домовитися, з ким би вони хотіли пограти в парі, і хто з них буде стояти в зовнішньому колі, а хто – у внутрішньому. Діти з внутрішнього кола протягом всієї роботи залишаються на місці. Учні, які знаходяться у зовнішньому колі, після кожного міні-діалогу роблять крок вліво і виявляються перед новим співрозмовником. Пізнавальний діалог повторюється знову і знову. Тематика міні-діалогів може бути найрізноманітнішою: поняття – їх визначення; досліджуване правило – підтверджує приклад і т. п.

Особливу увагу слід приділяти розвитку вміння у дітей формулювати і задавати питання; відповідно до почутого – будувати відповідь; доповнювати, виправляти співрозмовника; зіставляти свою точку зору з точкою зору інших людей.

9. «Інтерв'ю». На етапі закріплення або узагальнення знань, підведення підсумків роботи використовується інтерактивна технологія «Інтерв'ю». Вимагає від кожного граючого виконання правил ведення діалогу: дотримуватися черговість в розмові; вислуховувати співрозмовника, не перебиваючи його; підтримувати загальну тему розмови, не відволікатися від неї; проявляти увагу і повагу до співрозмовника, слухаючи, дивитися йому в очі або в обличчя; говорити спокійно, на помірному рівні гучності, доброзичливим тоном; використовувати тільки літературну лексику; будувати своє висловлювання так, щоб не образити свого співрозмовника і щоб воно було зрозуміло йому; в разі необхідності вміти ввічливо відмовити. Таким чином завдяки використанню цієї технології у дітей активно розвивається діалогічна мова, яка спонукає їх до взаємодії «дорослий – дитина», «дитина – дитина».

10. «Акваріум». Група дітей на вибір учителя сідають в центр кола, утворюючи «акваріум з рибками». Вони демонструють виконання якогось завдання в групі. Решта дітей

уважно стежать за роботою «рибок», але не втручаються, їм заважає «скло». Тільки по завершенню роботи в «акваріумі» спостерігачам дозволяється висловитися.

Мала група вибирає того, кому вона може довірити вести той чи інший діалог з проблеми. Іноді це можуть бути кілька бажаючих. Всі інші діти виступають в ролі глядачів.

Велику увагу слід приділяти якості відповідей дітей: розвивати у них уміння відповідати на питання, як в короткій, так і в поширеній формі, не відхиляючись від його змісту. Поступово залучати дітей до участі в колективних бесідах, де потрібно відповідати тільки тоді, коли запитує дорослий, слухати висловлювання товаришів, не перебивати його (їх), не відволікатися.

Змістовна сторона технології «Акваріум» полягає в тому, що кілька дітей розігрують ситуацію в колі, а інші спостерігають і аналізують.

11. Інтерактивна гра «Дебати». Дана гра дозволяє формувати у школярів життєво важливі, але не затребувані в традиційній освітній системі вміння. В першу чергу, це навички роботи в команді (розподіл обов'язків при підготовці, усвідомлення залежності загального успіху від особистого внеску кожного учасника). Крім того, школярі вчаться критеріально оцінювати результати роботи, а набутий досвід поступово переходить з категорії засвоєного в категорію особистісно-значущої цінності.

Безсумнівно, у дітей розвиваються комунікативні навички (ведення діалогу, участь в дискусії, формулювання і захист своїх думок, ідей, вміння працювати в групі, команді), вміння працювати з інформацією: шукати її, структурувати і, головне, критично осмислювати. Важлива перевага гри «Дебати» в тому, що вона створює умови для осягнення учнями основ логіки і дискусійною риторики.

II. Ігрові методи.

1. Рольова гра. Суть її полягає в тому, що учні «приміряють» на себе роль героя літературного твору, критика, оратора, експерта, дослідника, асоціюють себе як іншого суб'єкта і намагаються діяти у відповідності зі своєю новою роллю. Рольові ігри дозволяють школярам розвивати творче мислення, акторську майстерність, логіку і здатність до пізнання, вчать їх соціальному спілкуванню, саморефлексії. Учням пропонується інсценувати певний сюжет. При цьому допускається драматизація зі внесенням певних змін, якщо цього вимагає завдання. Учитель розподіляє ролі, учасники діють відповідно до запропонованої ситуації. Можливо замінити читанням по ролям.

2. Драматизація. Члени групи отримують певні ролі на основі якоїсь історії. Кожен герой драми програє свою роль, пов'язуючи її з життєвою ситуацією. При цьому він демонструє власне уявлення про роль. Роль чітко не прописана і передбачає імпровізовані дії. Герой не пов'язаний жорсткими правилами і дає волю своїм почуттям. Інші члени групи виступають партнерами головної дійової особи (або виконують ролі на основі загального сценарію).

3. Ділова гра. Ділова гра імітує реальне життя. Це дозволяє учасникам гри експериментувати, перевіряти різні способи поведінки і навіть робити помилки, які в реальності не можна собі дозволити. Навчання учасників відбувається в процесі спільної діяльності. При цьому кожен вирішує свою окрему задачу у відповідності зі своєю роллю і функцією.

4. Суд. Моделюється ситуація судового розгляду за участю всіх передбачених законом сторін. Кожен учасник повинен вести себе так, як того вимагає відведена йому посада, «адвокат» – захищати, «суддя» – вести засідання і виносити вирок, «свідки» – свідчити і т. д.

Щоб розвинути сюжетостворення можна провести з дітьми гру-придумування. При цьому задати таке питання: «Що і як придумувати?». У цьому розвитку важлива етапність від простого до складного. Можна брати казку або основу казки, знайомої їм, або запропоновану самими дітьми, формувати простий сюжет, за принципом вже знайомого дітям. Потім у спільній діяльності привести дітей до більш складних сюжетних ліній, тут можливе використання специфіки настільних ігор з ігротек типу Хобі Геймс, такі, як «В далекій-далекій країні», «Страшні казки». Третім етапом стане спільне створення якісно нового тексту. Для цього етапу можна застосовувати вже нові методики, такі як «Продовж за іншим», спрямовану на слухання один одного, де необхідно продовжити розповіді попередньої дитини або дорослого. Запропонувати «згадати» разом відому казку. Переказ повинен відбуватися у вільній обстановці, без оцінок якості мовлення дитини і вимог повноти розповіді. Важливо, щоб дитина передала загальний зміст чергової події. Після викладу запропонувати передати «хід» іншому. У тому випадку, якщо дитина забула частину казки, можна включитися позачергово: «Я згадала, далі було так ...».

Дітей, крім уже перерахованого, потрібно навчати грати в ігри-змагання. Проводити рухливі і спортивні ігри краще в спортивному залі або на ділянці школи, оскільки для них потрібно більше місця. Правила пояснювалися всім дітям. Іноді доведеться зупинити гру при порушенні правил. Після цього діти самі будуть стежили за їх виконанням. Знайомство з новою грою відбувається тільки тоді, коли попередня освоєна дітьми і не вимагає контролю з боку

дорослого. Нова гра вводиться один раз в тиждень, а в решту часу проводяться і закріплюються вже відомі ігри.

Репертуар ігор може бути розширений за рахунок народних ігор, творчих або музичних, придуманих педагогом або дітьми самостійно. Для проведення ігор з дітьми, необхідно заздалегідь приготувати різний інвентар. Скласти конспект гри, продумати можливі проблемні ситуації і попередити їх (наприклад, заздалегідь підготувати 2-3 комплекту настільних театрів, щоб не виникло конфліктів у дітей). Під час проведення гри з дітьми, дорослий є граючим партнером, але більш досвідченим. Треба не брати на себе лідируючу роль, а надавати можливість проявляти ініціативу дітям. Якщо дитина не вміє або не хоче грати, можна пограти за неї, показати, що потрібно робити з конструктором.

III. Методи організації розумової діяльності.

1. Мозковий штурм. Це спеціально організована дискусія, яка дозволяє вислухати всі думки практично одночасно. Спілкування відбувається в основному на вербальному рівні, що дозволяє не тільки почути, а й сприйняти чуже бачення проблеми, вловити її нові аспекти і грані, поглянути на проблему абсолютно з іншої точки зору. Мозковий штурм проводиться в кілька етапів:

1) Попередній етап. Постановка проблеми. Відбувається відбір учасників штурму, визначення ведучого і розподіл інших ролей учасників залежно від поставленої проблеми і обраного способу проведення штурму (робота в групах);

2) Основний етап. Генерація ідей. Кожна група виробляє і фіксує (оформляє на ватмані, в зошиті) свої ідеї з означеної проблеми. Вибирає доповідача. На цьому етапі важливо дотримуватися правила:

- головне – кількість ідей. Ніяких обмежень;
- повна заборона на критику і будь-яку (в тому числі позитивну) оцінку висловлюваних ідей, так як оцінка відволікає від основного завдання і збиває творчий настрій;
- незвичайні і навіть абсурдні ідеї заохочуються.

3) Заключний етап. Аналіз та оцінка.

Ця інтерактивна гра має варіанти і може бути застосована на різних предметних дисциплінах.

Даний прийом гарний для пошуку нових ідей, підвищує ефективність роботи учнів. При застосуванні цього прийому реалізуються діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи. «Мозковий штурм» має кілька різновидів:

- «зворотний мозковий штурм» – незамінний при систематизації матеріалу, а також при роботі над помилками. Його головне завдання – знайти помилки і усунути їх;

- «комбінований мозковий штурм» – поєднання прямого і зворотного. Застосовується для аналізу вже виконаної роботи, з метою виявлення її недоліків;

- «індивідуальний мозковий штурм» – найчастіше застосовується в якості домашнього завдання. Учневі пропонується самостійно продумати варіанти виходу з будь-якої ситуації і запропонувати свої ідеї на уроці.

- «мозковий штурм на дошці» – найкраще використовувати на початку уроку в якості мети. Кожен учень має можливість висловитися, фіксує ідеї на дошці. Протягом уроку для закріплення матеріалу ведеться робота з цими ідеями;

- «соло» – учні протягом роботи над будь-якою темою збирають свої ідеї, фіксують їх в зошиті. В кінці теми результат обговорюється.

Приєм дає можливість прояву власних уявлень і творчості, які досягаються шляхом висловлення думок усіх учасників, допомагає знайти кілька рішень з конкретної проблеми. Головне – сформулювати проблему, яку необхідно вирішити і сприяти висуванню нових ідей, попереджаючи глузування і коментарі, приймаючи всі, навіть абсурдні. Після цього відбувається обговорення та оцінювання цікавих ідей.

2. Розумове сито. Відповідно до цього методу процедура починається з письмового оформлення індивідуальних пропозицій, бажань, ідей кожного учасника. Потім слід їх «просіювання» в малих групах, тобто фіксація і генерація пропозицій, що становлять спільний інтерес для всіх членів групи, оформлення зведених пропозицій, їх подання на загальне обговорення, коментування і доповнення, порівняльне оцінювання з метою вироблення найкращого варіанту і, нарешті, доповнення цього варіанту найбільш цінними доповненнями інших груп.

3. Дерево відповідей (дерево рішень). На інтерактивній дошці виконується силует дерева без листя. На гілках дерева вчитель записує варіанти гіпотез або рішень по певній проблемі.

4. Незакінчене речення. Педагог пропонує учням записати початок фрази (відповідно до теми заняття, наприклад, «Основна думка цього твору полягає в наступному:»). Фразу необхідно завершити протягом 2 хв., розкривши свій сенс, і записавши його. Після закінчення 2 хв., педагог пропонує 2-3 учням виконувати функції експертної групи: коротко зафіксувати

всі неповторні смисли-варіанти і по ходу узагальнити їх, виділивши щось спільне, що їх об'єднує.

5. Читання з позначками. Перед прочитанням учні отримують установку: робити по ходу читання певні позначки в тексті, заздалегідь узгоджені (наприклад: «!» – варто обговорити, «?» – не все зрозуміло, потрібно задати питання; «+» – згоден; «-» – не згоден та ін.) Прийом «Інсерт» полягає в маркуванні тексту (або його уривка) спеціальними символами, які мають функціональне призначення.

Текст можна промаркувати з позиції:

+ Я згоден з героєм. Це співвідноситься з моїми моральними переконаннями.

- Я не згоден з героєм. Це суперечить моїм переконанням. У мене було б інше рішення.

? Мені важко визначитися в цьому питанні. Це викликає у мене подвійні почуття.

6. «Послухати – змовитися – обговорити».

Цей прийом сприяє активному засвоєнню знань, залучає до предметної роботи. Учням пропонується подумати і написати 3 слова, пов'язані з темою уроку. Потім учні показують свої слова сусідові по парті, далі за 1,5 хвилини з 6 слів потрібно відібрати 3 і оголосити їх класу.

7. «Сніжний ком» використовується для вирішення навчальних завдань. Формулюється проблема, учні індивідуально приступають до вирішення цієї проблеми. Внаслідок такої роботи кожен сам розробляє свої варіант рішення. Далі учні об'єднуються в пари і висловлюють один одному свою точку зору. У процесі роботи в парі розробляється оптимальний варіант вирішення проблеми. На наступному етапі утворюється команда, що складається з двох пар. Кожна пара висловлює свої пропозиції, які аналізуються. Всі учасники приходять до остаточного спільного рішення. На цьому етапі формується згуртованість учасників команди. Кожна команда презентує свої результати вирішення проблеми. Виникає дискусія. Останній етап – рефлексія.

8. Кластер.

Кластер – це схема в якій виділяються основні смислові одиниці і позначаються зв'язки між ними. У центрі розташовується ключове поняття або думка, а по бокам позначаються великі смислові одиниці, з'єднані з центральним поняттям прямими лініями. Можна зобразити цей прийом у вигляді виноградного грона. Це можуть бути слова, поєднання слів, речення, які виражають ідеї, думки, факти, образи, асоціації, що стосуються даної теми. Цей прийом можна використовувати для вирішення певної проблеми при закріпленні матеріалу, при роботі з текстом, при повторенні на початку уроку, при введенні в тему.

Цей прийом допомагає вчителю відслідковувати рівень володіння матеріалом, сприяє отримання досвіду роботи в групі. Також цей прийом зручний тим, що можна заповнювати комірки новою інформацією, а невірні припущення виправляти.

Таким чином, перелічені та багато інших інтерактивних вправ, активізуючи навчально-пізнавальну діяльність учнів, допомагають вчителю реалізувати системно-діяльнісний підхід в навчанні. Перерахуємо «плюси» інтерактивних технологій:

- вони дозволяють розвивати в учнів комунікативні навички;
- відповідають логіці діяльності, включають момент соціальної взаємодії;
- сприяють більшій залученості учасників в процес навчання, тим самим спонукають їх до мимовільну активність;
- формують ціннісні орієнтації та установки, розвивають адекватну самооцінку;
- насичені зворотним зв'язком (тут і зараз);
- провокують у учнів включення рефлексивних процесів;
- сприяють прояву всіх якостей особистості, її індивідуальних особливостей.

Слід зазначити, що використання в навчанні інтерактивних ігор дасть найбільший освітній ефект за умови наступності (продовження) подібної роботи в середній і старшій ланці.

Великий інтерес і увагу зараз привертають можливості участі в інтернет-олімпіадах, телекомунікаційних проєктах. Використання технологій Інтернет зробило можливим побудову мережевих освітніх програм для школярів, в яких інформаційні та телекомунікаційні технології виступають як інноваційні інтерактивні засоби навчання [40].

Одним з перспективних напрямків розвитку дистанційної освіти є взаємопроникнення ідей інформаційних технологій і передових педагогічних ідей і підходів. Нові інформаційні технології впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи і організаційні форми навчання, засоби навчання, що дозволяє вирішувати складні і актуальні завдання педагогіки. Крім оволодіння навичками і знаннями з предмета, навчальними цілями в дистанційному навчанні є формування творчої особистості, розвиток особистісних механізмів адаптації до умов швидко мінливого світу, здібностей до постійного розвитку та самовдосконалення, готовності і здатності освоювати нові галузі професійної діяльності.

Коучинг (англ. Coaching) – метод консалтингу та тренінгу, в процесі якого людина, яка має назву «коуч», допомагає учневі досягти якоїсь життєвої або професійної мети [50].

Згідно з більш вузькому визначенню, коучинг – це процес виявлення цілей людини і вироблення оптимальних шляхів їх досягнення [62].

Коучинг – інноваційна технологія підтримки в навчанні і індивідуально-особистісному розвитку учнів. Коуч (партнер, фасилітатор, той, який супроводжує) не дає вказівок, не радить, не консультує, не вирішує чужі проблеми. Він актуалізує за допомогою відкритих питань, звернених до внутрішніх ресурсів особистості, суб'єктну активність у досягненні успіху і супроводжує людину в довгостроковому індивідуально-особистісному розвитку. Уміння задавати ефективні питання, які допомагають людям відкритися, думати про себе – одна з найважливіших компетентностей коуча. Використовуючи сильні питання, коуч в спільній інтенсивній роботі підводить дитину до того, щоб вона сама знайшла відповіді і прийняла на себе відповідальність за прийняті рішення, звертає увагу на майбутнє, а не на минуле, на пошук рішень, а не на застрявання на проблемах [16].

Стимулюючи рефлексію учнів з осмислення своїх освітніх і життєвих потреб, цілей, своїх потенційних можливостей і індивідуальних особливостей, коуч створює умови для самостійної успішної, компетентнісної діяльності, для проектування індивідуального освітнього маршруту, для індивідуально-особистісного саморозвитку.

Усвідомлюючи відмінності в позиціях наставника, тьютора і коуча, вчитель при цьому повинен розуміти, що ці відмінності не означають їх антагоністичного протиставлення. Один і той же вчитель в одних ситуаціях, наприклад, – при оволодінні учнями базовими вміннями і навичками, буде найбільш ефективний як наставник, в інших, наприклад, – при виборі і побудові учнем індивідуальної освітньої програми, – тьютором, а при його виборі профілю навчання і постановці освітніх або життєвих цілей – коучем.

Лепбук – тематична або інтерактивна папка, тобто саморобна паперова книжка з кишеньками, дверцятами, віконцями, рухливими деталями, за допомогою якої дитина в ігровій формі запам'ятовує або закріплює пройдений матеріал. Провівши аналогію з вітчизняною освітою, то лепбук – це по суті фінальний етап проектної діяльності. Лепбук – це продукт дитини, відображення отриманих ним знань. У чому ж перевага навчання з лепбуком?

По-перше, він прищеплює дітям любов до навчання; по-друге, різноманітно підносить навіть саму нудну тему і розширює кругозір, збагачує активний словник і уточнює наявний предметний словник; по-третє, вчить структурувати складну інформацію; по-четверте, розвиває креативність і творче мислення [32].

Розвитку дитини сприяють і нетрадиційні уроки, які дозволяють підвищити інтерес учня як до предмету, так і до навчання в цілому. Цьому сприяє створення на нестандартних уроках умов для мобілізації творчих резервів і вчителі, і учні.

Велике значення для розкриття творчого потенціалу учня мають і нетрадиційні форми домашнього завдання, які покликані, з одного боку, закріплювати знання, вміння і навички, отримані на уроці, а з іншого боку, дозволяють дитині проявити самостійність, самому знайти рішення нестандартного питання, завдання.

Типи домашнього завдання:

- творча робота;
- лінгвістичне дослідження тексту;
- художнє читання;
- створення самостійних літературних творів різних жанрів;
- продовження незакінчених творів;
- спостереження за природою;
- підготовка словникових диктантів;
- складання запитальника до заліку по темі;
- складання конспекту, опорних таблиць;
- лист по пам'яті [44].

Такі домашні завдання допомагають уникати одноманітності, рутини в навчанні. Дитина може відчувати себе і в ролі автора, і в ролі ілюстратора, і в ролі вчителя. Незвичайні завдання активізують мислення, змушують дитини узагальнювати, систематизувати матеріал за темою.

Проективний метод знову стає популярною педагогічною технологією в сучасному викладанні, тому що він спрямований на підвищення ефективності уроку, на розвиток творчих і аналітичних здібностей учнів, що є прекрасним стимулом або підтримкою інтересу до вивчення української мови і літератури. Для вчителя метод проектів цікавий тим, що вибір тематики надзвичайно різноманітний. На уроках української мови він дає можливість використовувати найнесподіваніші форми презентацій: конспект, газета, журнал, кросворд, вікторина. Роль вчителя при підготовці уроку-проекту в основному зводиться до того, що він допомагає формувати ідею проекту, контролює, консультує, направляє творчу діяльність учнів в потрібне русло [5].

Як і будь-який інший, проективний метод може бути реалізований за допомогою різних засобів навчання, в тому числі, з використанням нових інформаційних технологій.

Українська мова та література як навчальні предмети – плідний ґрунт для проектної діяльності. Вчителі, часто стикаються з такими проблемами, як відсутність читацького

інтересу серед учнів, вузький кругозір, відсутність навички аналізу та узагальнення. Цікава робота в групах над проектом дає дітям можливість відчутти предмет, отримати нові знання, а вчителю вирішувати перераховані вище проблеми.

Наприклад, розглянемо досвідом роботи з організації «Віртуального літературного музею». Розробка проекту віртуального літературного музею може зацікавити школярів та залучити їх до книги, розширити їх культурний кругозір і відкрити те, якою захоплюючою може бути робота зі створення музею, і як багато знань потрібно від самих творців. Це твердження ґрунтується на тому, що незвичайна мета, особлива атмосфера літературного музею, спільна робота учнів та вчителя, творча самостійна робота школярів включають дитину в професійну діяльність, результат якої стає суспільно значущим і корисним [13].

Не менш цікавою може бути робота в уже створеному віртуальному музеї, коли відвідувач самостійно, в залежності від мети свого візиту, вибирає маршрут, дозує кількість необхідної йому інформації і знаходить відповіді на питання, що цікавлять його питання. Отже, ми пропонуємо дітям взяти участь в проекті «Віртуальний літературний музей».

Створення музею протікає в три етапи.

Перший етап – підготовчий. Його мета – діагностика. З'ясуємо, що знають діти про музеї, види музеїв та їх призначення, про специфіку музейного простору і музейної діяльності.

Другий етап, основний, – взаємодія школяра з простором віртуального літературного музею. Створення музею розпочинається з розробки його наукової концепції. Для цього потрібно відповісти на цілий ряд питань. Яка наша мета, навіщо потрібен цей музей, які функції він буде виконувати? Які зали в ньому будуть, яке призначення кожного з них, яка логіка їх розташування? Які експонати повинні бути в кожному залі, як виглядає експозиція, які думки і почуття вона повинна викликати у відвідувачів? Яку інформацію про кожний музейний предмет має бути подано і в якій формі – відео, аудіо, графічній або текстовій? Необхідно подумати і про те, які питання можуть виникати у відвідувача музею, і як він зможе отримати відповіді на них. Потім спробували уявити архітектурний вигляд музею і кожного залу.

Третій – заключний етап – створення віртуального музею (збір матеріалів, переведення їх в електронну форму і розміщення в музейному просторі, твір, набір та аудіозапис текстів, музичних творів і т. д.), підтримка його функціонування в мережі Інтернет, оновлення та доповнення експозиції музею, контакти з відвідувачами.

Розглянемо докладніше напрямки діяльності школярів на прикладі створення віртуального літературного музею за пригодницьким романом Даніеля Дефо «Робінзон Крузо». Ця книга добре знайома багатьом дітям і викликає у них непідробний інтерес. Колективне обговорення і прийняття концепції віртуального літературного музею – перший крок проекту. Цілком природно, що по ходу роботи з'являються нові ідеї та цікаві пропозиції, які після обговорення можуть бути включені в структуру віртуального літературного музею. В цьому і полягає родзинка проекту: він завжди може бути доопрацьований, розширений, перероблений.

Після того, як будуть визначені основні тематичні сторінки музею – «Зал Автора» (ми назвали його «Батько Робінзона Крузо»), «Зал Героя» («Зал Робінзона Крузо»), зал «Наші роботи», зал вікторин, зал «Бібліотека», – діти обирають, над яким залом вони будуть працювати, і відповідно до цього розподіляються на групи. Учитель на цьому етапі допомагає дітям визначити завдання груп, терміни захисту проєктів, розподілити основні ролі всередині кожної групи. Наприклад: керівник (відповідальний за підготовку проєкту), збирачі і хранитель (здійснюють збір і зберігання матеріалів, зібраних групою), екскурсоводи (визначають тему екскурсії, створюють її маршрут і текст) і т. д.

Так, в завдання групи, що створює «Зал автора», входять пошук і відбір інформації про Даніеля Дефо (біографія, статті про його творчість, фотографії) і на її основі створення тексту екскурсії. Відповідно до цих завдань дітям необхідно визначитися з джерелами інформації, спланувати послідовність дій зі створення експозиції, вирішити, як будуть представлені її елементи.

«Зал Героя» занурює відвідувача безпосередньо в світ художнього твору, розкриває систему образів персонажів роману, допомагає глибше зрозуміти відносини між ними, дозволяє розповісти про улюблених героїв. У нашому випадку діти починають з залу головного героя Робінзона Крузо. Які ж експонати можуть бути представлені в цьому залі? В першу чергу, портрет героя; ціла серія портретів, що відображають образ героя в різних ситуаціях, в які він потрапляє на безлюдному острові. Експонатами є і карта острова, і щоденник Робінзона, і оточення героя.

Найбільші труднощі виникають у дітей при створенні текстів – анотацій для експонатів, екскурсії. Тут їм необхідна допомога вчителя. Група, що оформляє зал власними ілюстраціями, продумує тематику, кількість ілюстрацій: діти можуть створювати ілюстрації до різних епізодів тексту, варіанти ілюстрацій до одного і того ж епізоду, варіанти портрета одного герої.

Ще одна творча група для Залу вікторин складає кросворд за книгою, ребуси, вікторини, готує гру «Корабельна аварія».

Захищають свій проект діти в формі презентації на загальношкільних конкурсах проектів.

Даною роботою можна викликати у школярів інтерес та спонукати до подальшої роботи, що надзвичайно важливо сьогодні, коли тяга і читання у дітей різко падає.

Проект цінний тим, що в ході його виконання школярі вчаться самостійно здобувати знання, отримують досвід пізнавальної та навчальної діяльності. Якщо учень отримає в школі дослідницькі навички орієнтування в потоці інформації, навчиться аналізувати її, узагальнювати, бачити тенденцію, зіставляти факти, робити висновки, то він в силу більш високого освітнього рівня легше буде адаптуватися в подальшому житті, правильно вибере майбутню професію, буде жити творчим життям.

Проектна діяльність – педагогічна технологія, орієнтована не так на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і придбання нових знань шляхом самоосвіти. Метод дає простір для творчої ініціативи учнів і педагога, має на увазі їх дружню співпрацю, що створює позитивну мотивацію дитини до навчання. «Я знаю, для чого мені треба те, що я пізнаю. Я знаю, де і як ці знання застосувати». Ці слова цілком можуть служити девізом для учасників проектної діяльності.

Сучасний урок літератури не можна сьогодні уявити без зіставлення літературних творів з іншими видами мистецтва. Цей органічний синтез допомагає вчителю управляти потоком асоціацій, будити уяву учнів, стимулювати їхню творчу активність. Конкретно-наочна основа уроку робить його яскравим, видовищним і тому таким, що запам'ятовується. У методичній літературі накопичений великий досвід роботи з ілюстраціями, репродукціями, портретами і фотоматеріалами, але перед учителем завжди стоїть проблема роздаткового матеріалу. Цю проблему нам можуть допомогти вирішити інформаційні технології, які дають можливість підготувати презентацію ілюстративного і інформаційного матеріалу [21].

В рамках програми Power Point можна організувати на уроці літератури, розвитку мови зіставлення ілюстрацій, порівнювання робіт різних художників до одного і того ж твору. Учні за урок можуть не тільки познайомитися з портретами, фотографіями, ілюстраціями, а й подивитися уривки з фільмів, прослухати аудіозаписи, музичні уривки і навіть побувати на екскурсії в музеї.

Підготовка до такого уроку стає творчим процесом. А видовищність, яскравість, новизна комп'ютерних елементів уроку, в поєднанні з іншими прийомами роблять урок незвичайним, захоплюючим і незабутнім.

Можливо, хтось заперечить, що не можна урок літератури зводити лише до спілкування з комп'ютером. Але про це мова не йде. Живе, емоційне слово вчителя–словесника ніколи не замінити машиною, нехай навіть найрозумнішою. Спілкування з розумною машиною не повинно займати більше 20 хвилин уроку.

Тестовий контроль і формування умінь і навичок за допомогою комп'ютера передбачає можливість швидше і об'єктивніше, ніж при традиційному способі, виявити знання і незнання учнів. Цей спосіб організації навчального процесу зручний і простий для оцінювання в сучасній системі обробки інформації [64].

Допомагають вирішити ці проблеми навчальні комп'ютерні програми з української мови та літератури. Навчальні комп'ютерні програми з української мови дозволяють вирішити ряд проблем:

- підвищити інтерес в учнів до предмету;
- підвищити успішність і якість знань учнів;
- заощадити час на опитування учнів;
- дають можливість учням самостійно займатися не тільки на уроках, а й у домашніх умовах;
- допомагають і вчителю підвищити рівень своїх знань [55].

На особливу увагу заслуговують продукти серії «Уроків Кирила і Мефодія», які використовуються як на уроках мови, так і літератури.

Комп'ютерні технології дають найширші можливості для розвитку творчого потенціалу школярів. Учитель може навчити дитину грамотно використовувати комп'ютер, показати, що він не тільки іграшка і засіб спілкування з друзями. При вмілому наставництві педагога дитина вчиться серед великої кількості інформації в Інтернеті знаходити потрібну, вчиться обробляти цю інформацію, що є найбільш важливим завданням.

Серед сучасних технологій і методів навчання останнім часом особливе місце в освіті займає навчання кейс-методом. Кейс-технології раніше традиційно застосовувалися тільки в навчанні менеджерів та юристів: студентам пропонувалися конкретні ситуації з економічної або юридичної практики, які обговорювалися на заняттях і служили основою подальшої професійної діяльності. Сьогодні даний метод активно впроваджується в освітній процес

середньої школи і приносить свої результати. Він орієнтований на самостійну індивідуальну і групову діяльність учнів [38].

Кейс-метод поєднує в собі такі методи, як: метод проектів, рольова гра, ситуативний аналіз та ін. При вирішенні загальної проблеми на уроках літератури корисною виявляється спільна діяльність, яка дозволяють всім учням повністю осмислити і засвоїти навчальний матеріал, додаткову інформацію, а головне – навчитися працювати спільно і самостійно [7].

Суть кейс-методу – аналіз реальної ситуації, опис якої одночасно відображає не тільки будь-яку практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні даної проблеми. При цьому сама проблема не має однозначних рішень. Будучи інтерактивним методом навчання, він дозволяє підвищити інтерес учнів до предмету. Застосування даної технології допомагає розвинути в дітях такі важливі для подальшого життя якості як: комунікабельність, соціальна активність, вміння правильно подати свою думку і вислухати думку іншої людини.

Процес навчання з використанням кейс-методу дозволяє формувати метапредметні компетенції учнів, здійснювати варіативність і особистісний підхід в навчанні. Використання кейс-методу дозволяє викликати потребу в знаннях, пізнавальний інтерес до досліджуваного матеріалу, забезпечує можливість застосування методів наукового дослідження, розвиває пізнавальну самостійність і розумові здібності, розвиває емоційно-вольові якості і формує пізнавальну мотивацію [56].

Сутність даного методу полягає в тому, що навчальний матеріал подається учням в вигляді проблем (кейсів), а знання купуються в результаті активної і творчої роботи: самостійного здійснення цілепокладання, збору необхідної інформації, її аналізу з різних точок зору, висування гіпотези, висновків, укладання, самоконтролю процесу отримання знань і його результатів.

Цілі кейс методу полягають в:

- активізації учнів, що, в свою чергу, підвищує ефективність навчання;
- підвищенні мотивації до навчального процесу;
- відпрацювання умінь роботи з інформацією, в тому числі, вміння отримувати додаткову інформацію, необхідну для уточнення ситуації;
- умінні робити правильний висновок на основі групового аналізу ситуації;
- набутті навичок чіткого і точного викладу власної точки зору в усній і письмовій формі, переконливо відстоювати і захищати свою точку зору;

- вироблення навичок критичного оцінювання різних точок зору, здійсненні самоаналізу, самоконтролю і самооцінки [56].

Сутність кейс-методу полягає в наступному:

1. Підбір завдань для можливості використання різних шляхів вирішення.
2. Блочно-модульна побудова вивчення нового матеріалу.
3. Організація самостійної роботи учнів при підготовці до уроку, при роботі з кейсом.
4. Спілкування, обмін відповідями між учнями.
5. Концентрація всіх видів діяльності за етапами роботи.

Суть кейс-методу полягає в тому, що засвоєння знань і формування умінь є результатом активної самостійної діяльності учнів по вирішенню протиріч, в результаті чого і відбувається творче оволодіння знаннями, навичками, вміннями і розвиток розумових здібностей. Головною умовою використання кейс-методу в навчанні є наявність протиріч, на основі яких формуються і формулюються проблемні ситуації, завдання, практичні завдання для обговорення та знаходження оптимального рішення учнями.

Засобом для досягнення поставлених цілей викладання літератури є кейс як пакет документів для роботи учнів.

Структура і зміст кейса:

- пред'явлення теми уроку, проблеми, питань, завдання;
- докладний опис спірних ситуацій;
- супутні факти, положення, варіанти, альтернативи;
- навчально-методичне забезпечення:
- наочний, роздатковий або інший ілюстративний матеріал;
- література основна та додаткова;
- режим роботи з кейсом;
- критерії оцінки роботи по етапах.

Методика кожного етапу:

1. Підготовка вчителем і учнями.

На цьому етапі вчитель проводить логічний відбір навчального матеріалу, формулює проблеми. При відборі матеріалу враховує, що:

- навчальний матеріал великого обсягу запам'ятовується насилу;
- навчальний матеріал, компактно розташований в певній системі, полегшує сприйняття;

- виділення матеріалі смислових опорних пунктів сприяє ефективності його запам'ятовування.

2. Індивідуальна самостійна робота учнів з кейсом.

Учні на даному етапі працюють з навчально-методичним забезпеченням, додатковою літературою, аналізують запропоновані ситуації. При всій простоті названого етапу потрібен великий талант учителя, щоб стимулювати інтерес учнів до самостійної роботи, активізувати їх навчальну діяльність. У процесі самостійної роботи до учнів застосовуємо самі різні методи і прийоми навчання, в тому числі і традиційні.

3. Перевірка засвоєння вивченого матеріалу.

Учні самостійно по кейсу вивчають новий матеріал, часто виникає потреба в перевірці його засвоєння. Методи перевірки можуть бути традиційними (усне фронтальне опитування, взаємоперевірка, відповідь за картками і т. д.) і нетрадиційними (тестування, рейтинг і т. д.)

4. Робота в мікрогрупах займає центральне місце в кейс-методі, тому що це самий ефективний метод вивчення і обміну досвідом.

Після того, як учні розділені на малі групи для роботи, вони починають самостійну роботу.

Принципи організації самостійної спільної роботи учнів в малих групах:

- принцип співробітництва (сукупність спільної та індивідуальної діяльності; самостійна робота вдома як випереджаюче навчання і робота безпосередньо на занятті);
- принцип колективізму (робота кожного адресована не вчителю, а всім учням);
- принцип ролівої участі (добровільність при виборі ролей; задоволення від зіграної ролі; тактовність в зміні ролей);
- принцип відповідальності (відповідає матеріал уроку учень не вчителю, а однокласникам; контроль голосний; навчаємо учнів методам самоконтролю і самооцінки).

Для ефективної роботи малими групами дотримуються правила:

- спільність проблеми для всіх;
- спільність вимог (для цього, особливо на перших порах, створюємо групи приблизно рівних можливостей);
- кількість осіб в групі – не більше 5-ти (для ефективної роботи кожного);
- виділення лідера (формального або неформального);
- створення контролюючої групи (наприклад, експертів);
- гласність роботи у всіх групах і колективне обговорення;

- врахування можливостей групи при постановці проблеми (завдання повинні бути посильними).

Виконання цих правил дає можливість організувати розвиваючий навчальний процес, тому що в рішенні творчої завдання учні спочатку ведуть уявний перебір відомих їм способів рішення і, не знайшовши його в арсеналі свого колишнього досвіду, конструюють новий спосіб.

5. Особливу увагу при роботі в малих групах звертаємо на дискусію, в ході якої здійснюється подання варіантів вирішення кожної ситуації, відповіді на ці запитання.

Критерії оцінок роботи по етапах заняття: грамотне рішення проблеми; новизна і неординарність рішення проблеми; стислість і чіткість викладу теоретичної частини; якість оформлення рішення проблеми; етика ведення дискусії; активність роботи всіх членів мікрогрупи.

ВИСНОВКИ

В умовах наростаючого потоку інформації і розширення інформаційного простору необхідно адаптувати школяра до сучасного життя, а значить, навчити його самостійно освоювати і систематизувати знання, озброїти методами і способами пізнавальної діяльності, прищепити інтерес до пошуку інформації, навчити виявляти ініціативу, виховувати комунікативну культуру. Такі можливості відкриває застосування педагогічних технологій.

Ефективним засобом активізації пізнавальної, рефлексивної діяльності учнів є використання інформаційних технологій в освітньому процесі. ІКТ – узагальнююче поняття, яке описує різні пристрої, механізми, способи, алгоритми обробки інформації. Основні переваги ІКТ: дозволяє урізноманітнити форми роботи, діяльність учнів, активізувати увагу, підвищує творчий потенціал особистості.

ІКТ інтенсифікує процес навчання: підвищує темп уроку, збільшує частку самостійної роботи учнів, дозволяє перевірити засвоєння теорії у всіх учнів, поглибити ступінь відпрацювання практичних умінь і навичок, вести диференційовану роботу з кожним учнем.

ІКТ доцільно використовувати при викладі нового матеріалу (демонстраційно-енциклопедичні програми), закріпленні викладеного матеріалу (тренінг – різноманітні навчальні програми), в системі контролю і перевірки (тестування з оцінюванням, контролюючі програми), для самостійної роботи учнів (навчальні програми, енциклопедії, розвиваючі програми), при можливості відмови від класно-урочної системи: проведення інтегрованих уроків за методом проєктів, для тренування конкретних здібностей учнів (увага, пам'ять, мислення).

Використання інформаційних технологій є однією з актуальних проблем сучасної методики викладання філологічних дисциплін. Застосування інформаційних технологій необхідне на уроках української мови, літератури; вони сприяють удосконаленню практичних вмінь і навичок, дозволяють ефективно організувати самостійну роботу і індивідуалізувати процес навчання, підвищують інтерес до уроків української мови і літератури, активізують пізнавальну діяльність учнів, осучаснюють урок.

Сьогодні активне навчання дорікають у відсутності чіткої теоретичної концепції, в змішуванні під однією назвою різних підходів і методів (зокрема, немає загальноприйнятої класифікації методів). Дійсно, ідея інтерактивного навчання вимагає теоретичного та методичного доопрацювання.

Педагоги-практики, застосовуючи інтерактивні методи навчання, відзначають наявність певних бар'єрів, що перешкоджають їх використанню: це часові витрати при розробці уроку, складність використання інтерактивних методів навчання в численній аудиторії, труднощі при вивченні об'ємного матеріалу.

Інтерактивне навчання підвищує мотивацію учасників у вирішенні обговорюваних проблем, дає емоційний поштовх до подальшої пошукової активності учасників, спонукає їх до конкретних дій. В інтерактивному навчанні кожен успішний, кожен робить свій внесок у загальний результат групової роботи, процес навчання стає більш осмисленим і цікавим.

Крім того, інтерактивне навчання формує здатність мислити неординарно, по-своєму бачити проблемну ситуацію, вихід з неї; обґрунтовувати свої позиції, свої життєві цінності; розвиває такі риси, як уміння вислуховувати іншу точку зору, вміння співпрацювати, вступати в партнерське спілкування, виявляючи при цьому толерантність по відношенню до своїх опонентів, необхідний такт, доброзичливість до учасникам процесу спільного знаходження шляхів взаєморозуміння, пошуку істини.

При інтерактивному навчанні педагог виконує функцію помічника в роботі, одного з джерел інформації; центральне місце в його діяльності повинен займати не окремий учень як індивід, а група взаємодіючих учнів, які стимулюють і активізують один одного.

Все це допомагає учням краще засвоїти матеріал і співвіднести його з тим, що вони вже знають. Інтерактивна творчість вчителя і учня безмежна. Важливо тільки вміло направити її для досягнення поставлених навчальних цілей.

Таким чином, використання ІКТ на уроках підвищує не тільки ефективність навчання, а й допомагає створити більш продуктивну атмосферу на уроці, зацікавити учнів досліджуванним матеріалом, розвивати творчий підхід до навколишнього світу, формувати елементи інформаційної культури.

Необхідно виходити з твердження про те, що комп'ютер не замінює вчителя або підручник, тому він розрахований на використання в комплексі з іншими наявними в розпорядженні вчителя засобами. Кожен учитель в змозі розпланувати свої уроки таким чином, щоб використання комп'ютерної підтримки було найбільш продуктивним, доречним і цікавим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авдєєва І. М. Інтерактивне навчання як спосіб проектування творчо орієнтованого освітнього процесу / І. М. Авдєєва // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : Вип. 6. Ч. 1. – Ялта, 2004. – 65 с.
2. Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 25 жовтня 2018 р., Мукачєво / Ред.кол.: В.І.Кобаль (гол.ред.) та ін. – Мукачєво: МДУ, 2018. – 287 с.
3. Актуальність в освітній діяльності. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Освіта України. – 2016. – № 6. – С. 17–18.
4. Алексеева Л.Л. Планируемые результаты начального общего образования / Л.Л. Алексеева, М.З. Биболетова [и др.]; под ред. Г.С. Ковалёвой, О.Б. Логиновой. – М. : Просвещение, 2016. – 120 с.
5. Анісімова Г.В. Нікулочкіна О.Т. Сучасний урок у початковій школі / Г.В. Анісімова, О.Т. Нікулочкіна. – Тернопіль: Мандрівець, 2018. – 303 с.
6. Апатова Н.В. Інформаційні технології в шкільній освіті / Н.В. Апатова. – М. : ИОСО РАО, 2015. – 228 с.
7. Артюшина М. Сутність та особливості інноваційно-зорієнтованого підходу у сучасній школі // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – Умань, 2019. – Ч. 3. – С. 15–22.
8. Аствацатуров Г.О. Ефективний урок в мультимедійній освітньому середовищі (практичний посібник) / Г.О. Аствацатуров, Л.В. Кочегарова. – К.: Просвіта, 2015. – 362 с.
9. Афанасьєва А.П. / Технічні та аудіовізуальні засоби навчання // Навчальний посібник для студентів і викладачів / Афанасьєва А.П.– Канськ, 2006. – 3 с.
10. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю.К. Бабанский. – М.: Просвещение, 2015. – 207 с.
11. Безрукова В.С. Все про сучасний урок в школі / В.С. Безрукова. – К: Просвіта, 2015. – 270 с.
12. Беліменко Л.С. Актуальність та значущість проектної діяльності // Поч. школа. – 2017. – № 6. – С. 38-39.
13. Беспалько В.П. Педагогіка і прогресивні технології навчання / В.П. Беспалько. – К.: Педагогіка, 2016. – 370 с.

14. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 2018. – 204 с.
15. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід до презентації освітніх результатів / Н.М. Бібік // Школа І ступеня: теорія і практика: [зб. наук. праць Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-ту імені Григорія Сковороди]. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 10. – С. 24–37.
16. Білозуб Н.С. Інтегроване навчання та інноваційні технології / Н.С. Білозуб // Відкритий урок. – 2018. – № 6. – С. 44-47.
17. Біляєв О.М., Скуратівський Л.В., Симоненкова Л.М., Шелехова Г.Т. Концепція навчання української мови в школах України // Дивослово. – 2016. – № 1. – С. 16-21.
18. Бобровская Т.С. Системный подход: Информационные технологии в воспитательном процессе // ИКТ в образовании. – 2017. – №9. – С. 7-12.
19. Бондаренко В.В. Организация проектно-исследовательской деятельности с целью расширения образовательного пространства учащихся [Текст] / В.В. Бондаренко, М.Г. Белоусова // Теория и практика образования в современном мире: материалы III междунар. науч. конф. (г. СанктПетербург, май 2013 г.). – СПб.: Реноме, 2013. – С. 83-85.
20. Брижак Н.Ю. Шляхи формування пізнавальних інтересів у навчальній діяльності молодших школярів / Н.Ю. Брижак // Науковий вісник Чернівецького нац. ун-ту. Серія : Педагогіка та психологія. – Вип. 760. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С. 10-16.
21. Варзацька Л.Р. Міжпредметна інтеграція в системі особистісно зорієнтованої мовної освіти / Л.Р. Варзацька // Українська мова і література в школі. – 2016. – № 7. – С. 6-14.
22. Василенко Т.В. / Технічні засоби навчання як встановлення зв'язку вчителя з сучасним учнем // Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін – Харків, 2016. – 207 с.
23. Василюк А.Р., Ляшенко Л.О. Новые подходы к планированию и реформирования образования (зарубежный опыт) // Образование и управление. – 2016. – Т. 4. – №1. – С. 59-68.
24. Вахрушев А.А. Использование ИКТ на уроках в начальной школе // Начальная школа. – 2015. – №12. – С. 49-51.
25. Вашуленко М.С. Урок української мови / М.С. Вашуленко // Початкова школа. – 2016. – №4. – С. 12-18.
26. Волик Л.В. Українська освіта та інноваційний режим діяльності педагога: режим діяльності педагога: ризики, пошуки, стратегії / Л.В. Волик. – 2018. – №4. – С. 24-28.

27. Галиця І.С. Інноваційні технології активізації творчості / І.С. Галиця, О.Г. Розметова // Вища шк. – 2017. – №2. – С. 62-73.
28. Гільбух Ю.З., Дробноход М.І. Інноваційний експеримент у школі: на допомогу початкуючому дослідникові. –К.: АПН України, 2014. – 90 с.
29. Гладун Ю.Р. Підвищення ефективності навчального процесу / Ю.Р. Гладун, К.К. Скрібцова // Відкритий урок. – 2013. – №11. – С. 24-30.
30. Гребенюк О.Т. Педагогічні технології та інновації / О.Т. Гребенюк // Відкритий урок. – 2016. – № 1. – С. 25-27.
31. Гуляєва І.Д. Інноваційна освітня діяльність / І.Д. Гуляєва // Поч. освіта. – 2017. – № 38-39. – С. 38-42.
32. Дворецкая А.В. Основные типы компьютерных средств обучения. // Народное образование. – 2016. – №2. – С. 157-159.
33. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2016. – 448 с.
34. Добрынина Т. Н. Интерактивное обучение в системе высшего образования: монография / Т. Н. Добрынина. – Новосибирск, 2008. – 63 с.
35. Дурова А.И. Современные технологии в учебном процессе./ А.И. Дурова– М.: Изд. Центр «Академия», 2017. – 62 с.
36. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х. : Основа, 2019. – 176 с.
37. Залуцький І. І., Денисюк О. М., Чечко Т. М. / Використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у роботі з батьками, які виховують дитину з інвалідністю // Науковий часопис – 2020. – 86 с.
38. Зотов Ю.Б. Організація сучасного уроку: кн. для вчителя. – Харків, 2017. – 144 с.
39. Исследовательская и проектная деятельность младших школьников: рекомендации, проекты / [авт.-сост. В.Ф. Феоктистова]. – Волгоград: Учитель, 2018. – 142 с.
40. Івлева Л.Р. Перспективи інноваційного розвитку освіти / Л.Р. Івлева, Є.С. Сідоріна, С.К. Карбовська // Вища шк. – 2017. – №10. – С. 49-58.
41. Інноваційна та проектна діяльність як чинник підвищення якості освіти у рамках реалізації концепції «Нова українська школа»: матеріали обласного науково-методичного семінару (м. Суми, 20 квітня 2018 року). – Суми: НВВ КЗ СОШПО, 2018. – 58 с.

42. Інноваційні технології навчання від А до Я / упор. В.П. Волкова. – К.: Шкільний світ, 2017. – 96 с.
43. Кисель Л. Дослідницька діяльність на уроках літературного читання / Л. Кисель // Учитель початкової школи, 2017. – №1 – С. 28 – 31.
44. Ключова Т.М. Реалізація принципу наочності на уроках у початковій школі засобами інформаційних технологій навчання / Т.М. Ключова // Таврійський вісник освіти. – 2018. – № 3. – С. 10–16.
45. Коджаспирова Г.М., Петров, К.В. Технические средства обучения и методика их использования: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Г.М. Коджаспирова, К.В. Петров. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Академия, 2015. – 352 с.
46. Комарова И.Р. Использование информационных технологий в совершенствовании системы образования./ И.Р. Комарова.// Народное образование. – 2016. - №2. –С. 157-159.
47. Кохан Л.В. Особливості використання наочних засобів навчання в процесі вивчення гуманітарних дисциплін / Л.В. Кохан // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2016. – Вип. 48. – С. 161-167.
48. Кремень В.С. Інноваційність і освіта / В.С. Кремень // Рідна шк. – 2015. – №4–5. – С. 7-12.
49. Крузе Б.А. Мультимедийная компетентность учителя // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 6. – С. 82–85.
50. Ксензова Г.Ю. Перспективные школьные технологии: Учебно-методическое пособие / Г.Ю. Ксензова. – М.: Педагогическое общество России, 2015. – 224 с.
51. Кущенко С.В. / Доцільність застосування ІКТ на уроках української мови // Вчителі-словесники про доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури: Матеріали Інтернет- конференції. – Черкаси, 2012. – с. 11
52. Лаврик В.Б. Типологія уроків як форма організації особистісно орієнтованого навчання української мови в сучасній школі / В.Б. Лаврик // Українська мова і література в школі. – 2016. – № 4. – С. 2-10.
53. Лазаренко Т.В. Формування логіко-математичної компетентності учнів / Т.В. Лазаренко // Початкове навчання та виховання. – 2016. – №2. – С. 21-24.
54. Луканець С.І. Особистісно зорієнтоване навчання на уроках української мови / С.І. Луканець // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2016. – № 35. – С. 2-9.

55. Лященко М.К. Формування мовної компетенції засобами використання комп'ютерних та мультимедійних технологій на уроках української мови / М.К. Лященко // Українська мова та література. – 2015. – № 8. – С. 7-11.
56. Мельничайко В.Я. Мовний розвиток особистості: завдання і засоби // Мовна освіта в контексті завдань української середньої середньої і вищої школи: Матеріали науково-практичної конференції. – Тернопіль, 2016. – С. 3–11.
57. Мієр Т.І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів у взаємодії з собою та з іншими: монографія / Тетяна Мієр. – Кіровоград: ФО-П Александра М.В., 2016. – 424 с.
58. Можасва О.М. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі / О. М. Можасва // Початкова освіта. – 2017. – № 32. – С. 9–13.
59. Мороз О.Д. Формування мовної особистості учня засобами літератури / О.Д. Мороз // Нова пед. думка. – 2018. – № 2. – С. 66–68.
60. Нисимчук А.С. Современные педагогические технологии: Учебное пособие / А.С. Нисимчук, А.С. Падалка, А.Т. Шпак. – К.: Просвещение, 2015. – 368 с.
61. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О.В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К., 2018. – 111 с.
62. Онопрієнко О.Р. Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять / О.Р. Онопрієнко, О.Р. Кондратюк. – К.: Шк. світ, 2017. – 128 с.
63. Панасюк Т.Р. Інноваційні технології: обмінюємося досвідом / Т.Р. Панасюк // Дошкільне виховання. – 2016. – № 7. – С. 18-24.
64. Пехота О.М. Освітні технології: [навчально-методичний посібник] / О.М. Пехоти. – К.: АСК, 2019. – 255 с.
65. Пометун О.Н. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.Н. Пометун, Л.М. Пироженко. – К.: Освіта, 2016. – 416 с.
66. Пометун О.С., Пироженко Л.К. Сучасний урок. Інтерактивні технології / О.С. Пометун, Л.К. Пироженко. – К.: Видавництво АСК, 2017. – 352 с.
67. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2017. – Р. 5. – С. 219–259.

68. Сікора В. В. / Використання методів інтерактивного навчання майбутніх учителів при викладанні предметів циклу професійної підготовки// Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутнього фахівця. – Чернігів, 2018. – 69 с.
69. Сінгілевич Т.В. Сучасні технології на уроці / Т.В. Сінгілевич // Директор шк. – 2016. – № 30. – С. 27-30.
70. Смаглий А.С. Применение игровых ситуаций на уроках математики // Начальная школа. – 2018. – № 7. – С. 20 – 21.
71. Современные способы активизации обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. Т.С. Паниной. – М.: Академия, 2015. – 176 с.
72. Химинець В.В. Інноваційно-освітня діяльність / В.В. Химинець. – Ужгород, 2015. – 364 с.
73. Чагина Е.О., Кувалдина Е.А. Развитие познавательного интереса у учащихся в процессе преподавания // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – С. 222-224.
74. Чепіль М. М. Педагогічні технології / М. М. Чепель, Н. З. Дудник // К.: Академвидавництво, 2012. – 222 с.
75. Щукіна Г.І. Активізація пізнавальної діяльності учнів у навчальному процесі. – Київ, 2018. – 489 с.